

Community-led Urban Strategies in Historic Towns (COMUS)

Funded
by the European Union
and the Council of Europe

COUNCIL OF EUROPE

Implemented
by the Council of Europe

მემკვიდრეობის შეფასების ანგარიში

საქართველო

თბილისი, 2015

სარჩევი

1.	ზოგადი მიმოხილვა	1
1.1	პოლიტიკური სისტემა	1
1.2.	ადმინისტრაციული სისტემა.....	1
1.3	სამართლებრივი სისტემა	2
1.4	ეკონომიკური სისტემა.....	5
2.	კონკრეტული ინფორმაცია.....	6
2.1	კულტურული და ბუნებრივი მემკვიდრეობის ადმინისტრირების დონეები	6
2.2	სამართლებრივი აქტები კულტურული და ბუნებრივი მემკვიდრეობის თაობაზე და რა სახით უკავშირდება აღნიშნული აქტები სხვა სამართლებრივ აქტებსა და პოლიტიკას	9
2.3	უძრავი მემკვიდრეობის დაცვის ფორმები	10
2.4	ისტორიული ქალაქებისა და დასახლებების დაცვის/შენარჩუნების სხვა მექანიზმები	14
2.5	საკონსულტაციო მექანიზმები	15
2.6	სტატისტიკური დეტალები	16
2.7	ინვენტარი, აღწერის სისტემები და დაგეგმვის პროცესი	17
2.8	დაგეგმვის პოლიტიკის ინტეგრირებული შეფასება	18
2.9	ავტორიზაციის/ნებართვის პროცედურები	21
2.10	კერძო სექტორის სამართლებრივი უფლებები	21
2.11	ფინანსური მხარდაჭერა	22
2.12	პრობლემები და სანქციები	23
3.	დასკვნა.....	24

ქვემოთ მოცემული ანგარიში წარმოადგენს 2011 წელს, ევროპის საბჭოსა და ევროკავშირის ერთობლივი რეგიონული პროექტის „კულტურული მემკვიდრეობის რეაბილიტაცია ისტორიულ ქალაქებში“ (PP2) ფარგლებში შედგენილი მემკვიდრეობის შეფასების ანგარიშის რედაქტირებულ ვერსიას. რედაქტირება გახორციელდა ევროპის საბჭოსა და ევროკავშირის ერთობლივი რეგიონული პროექტის „პროექტის თემის მიერ მართული ურბანული სტრატეგიები ისტორიულ ქალაქებში“ (COMUS) პროექტის მოსამზადებელი ეტაპზე, საქართველოსათვის ევროპის საბჭოს 2013-2015 წლების სამოქმედო გეგმის ფარგლებში.

ანგარიშის განახლებას უძღვებოდა საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნული სააგენტოს იუნესკოსა და საერთაშორისო ურთიერთობის სამსახური, შესაბამის სახელმწიფო უწყებებთან კოორდინაციით.

ანგარიშის შინაარსი წარმოადგენს ეროვნული ექსპერტების ექსკლუზიურ პასუხისმგებლობას. ევროსაბჭოსა და ევროკომისიას არავითარი პასუხისმგებლობა არ ეკისრებათ ანგარიშში წარმოდგენილ ინფორმაციაზე.

1. ზოგადი მიმოხილვა

1.1 პოლიტიკური სისტემა

1995 წელს მიღებული კონსტიტუციის თანახმად, საქართველო გამოცხადდა დემოკრატიულ რესპუბლიკად, სადაც ძალაუფლება განაწილებულია საკანონმდებლო, აღმასრულებელ და სასამართლო ხელისუფლებას შორის.

ქვეყნის ტერიტორიული მოწყობის პრინციპი განსაზღვრული არ არის, ქვეყნის ტერიტორიული მთლიანობის სრულად აღდგენამდე. ოფიციალურად, საქართველო შედგება ცხრა მხარისგან, ორი ავტონომიური რესპუბლიკისაგან, 71 თვითმმართველი თემისა და 12 თვითმმართველი ქალაქისაგან, დედაქალაქი თბილისის ჩათვლით. ამჟამად, მხოლოდ ერთი ავტონომიური რესპუბლიკა ექვემდებარება საქართველოს მთავრობის იურისდიქციას.

1.2. ადმინისტრაციული სისტემა

კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის, გარემოს დაცვისა და სივრცული დაგეგმარების საკითხებს არეგულირებს საქართველოს მთავრობა (GoG), კულტურისა და ძეგლთა დაცვის სამინისტრო, გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტრო, იუსტიციის სამინისტრო, ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო, ადგილობრივი სახელმწიფო ორგანოები, ისევე როგორც საჯარო და კერძო სამართლის სხვა ორგანიზაციები, ხოლო ავტონომიური რესპუბლიკების ტერიტორიებზე, ზემოთხსენებულ საკითხებს არეგულირებენ შესაბამისი სამინისტროები და სამსახურები.

სივრცული დაგეგმვის სფეროში, გადაწყვეტილების მიმღებ ძირითად ორგანოს წარმოადგენს ადგილობრივი ხელისუფლება, რომელიც უზრუნველყოფს სხვადასხვა სივრცული დაგეგმარების დოკუმენტების შემუშავებასა და დამტკიცებას და მშენებლობის ნებართვების გაცემას. კულტურული და ბუნებრივი მემკვიდრეობის სფეროში, ადმინისტრაციული სისტემა მეტად ცენტრალიზებულია. მართვას ახორციელებს ცენტრალური სახელისუფლებო ორგანოები და ადგილობრივი ხელისუფლების მონაწილეობა შემოიფარგლება მხარდაჭერით, როდესაც ამას მოითხოვს ცენტრალური ადმინისტრაცია.

1.3 სამართლებრივი სისტემა

სივრცული დაგეგმარების, ბუნების დაცვისა და კულტურული მემკვიდრეობის საკითხებს არეგულირებს სხვადასხვა სამართლებრივი და კანონქვემდებარე აქტები. კულტურული და ბუნებრივი მემკვიდრეობის დაცვა ხორციელდება ეროვნული სამართლებრივი სისტემისა და საქართველოს მიერ რატიფიცირებული საერთაშორისო კონვენციებისა და ქარტიების საფუძველზე. კონსტიტუცია, რომელიც წარმოადგენს ქვეყნის უზენაეს კანონს, ადგენს, რომ კულტურული მემკვიდრეობის დაცვა და შენარჩუნება, საქართველოს თითოეული მოქალაქის მოვალეობაა და რეგულირდება შესაბამისი სახელმწიფო კანონმდებლობით (მუხლი 34). აღნიშნულ სფეროში

მოქმედი ძირითადი კანონებია კანონი „კულტურული მემკვიდრეობის შესახებ“, „სივრცული ორგანიზების შესახებ“, აგრეთვე „ურბანული დაგეგმარების პრინციპები“, კანონი „მუზეუმების შესახებ“, „გარემოსთან დაკავშირებული ნებართვების შესახებ“, „ტექნიკური საფრთხეების კონტროლის შესახებ“ და ასე შემდეგ. კულტურულ და ბუნებრივ მემკვიდრეობასთან, აგრეთვე სივრცულ დაგეგმარებასთან დაკავშირებული. სხვა მნიშვნელოვანი კანონები და რეგულაციები მოცემულია ცხრილში 1.

ცხრილი 1. საქართველოს ეროვნული კანონები, კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის თაობაზე და კანონები, რომლებიც მნიშვნელოვანწილად შეეხება აღნიშნულ საკითხს.

რეგულირების სფერო	კანონის სახელწოდება
კულტურული მემკვიდრეობა	<ul style="list-style-type: none"> • კანონი „კულტურული მემკვიდრეობის შესახებ“, 2007 (უკანასკნელი ცვლილებები შეტანილი იქნა 2013 წელს); • კანონი „კულტურულ ფასეულობათა საქართველოდან გატანისა და სსქართველოში შემოტანის შესახებ“, 2001 (უკანასკნელი ცვლილებები შეტანილი იქნა 2014 წელს); • კანონი „მუზეუმების შესახებ“, 2001 (უკანასკნელი ცვლილებები შეტანილი იქნა 2014 წელს); • კანონი „კულტურის შესახებ“, 1997 (უკანასკნელი ცვლილებები შეტანილი იქნა 2013 წელს); • კანონი „მსოფლიოს კულტურული მემკვიდრეობის შესახებ“ (პროექტი მომზადდა 2014 წელს, მიმდინარეობს მუშაობა); • კანონი „არამატერიალური მემკვიდრეობის შესახებ“ (პროექტი მომზადდა 2014 წელს, მიმდინარეობს მუშაობა);
სახელმწიფოსა და ეკლესიის ურთიერთობა	<ul style="list-style-type: none"> • კონკორდატი – კონსტიტუციური შეთანხმება სახელმწიფოსა და საქართველოს ავტოკეფალურ მართლმადიდებლურ ეკლესიას შორის, 2002.
კულტურული მემკვიდრეობის დაზიანებისათვის გათვალისწინებული ჯარიმების შესახებ კანონმდებლობა	<ul style="list-style-type: none"> • ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა კოდექსი, 1994 (კულტურულ მემკვიდრეობასთან დაკავშირებული ცვლილება, შეტანილი 2007 წელს, რომლის მიხედვითაც, გამკაცრდა საჯარიმო პოლიტიკა, მონუმენტების დაცვის რეჟიმებისა და რეგულაციების დარღვევაზე, დაცული ზონების ფარგლებში, უკანასკნელი ცვლილება შევიდა 2014 წელს). • სისხლის სამართლის კოდექსი, 1999 (კულტურულ მემკვიდრეობასთან დაკავშირებული ცვლილება, შეტანილი 2007 წელს, რომლის მიხედვითაც, კოდექსს დაემატა ახალი თავი, კულტურული მემკვიდრეობის წინააღმდეგ ჩადენილი დანაშაულის

	<p>შესახებ, შესაბამისი დებულებებით).</p> <ul style="list-style-type: none"> • კოდექსი პროდუქციის უსაფრთხოებისა და თავისუფალი გადაადგილების შესახებ.
<p>კულტურული მემკვიდრეობის ფინანსური პოლიტიკა</p>	<ul style="list-style-type: none"> • საგადასახადო კოდექსი, 2004 (კულტურულ მემკვიდრეობასთან დაკავშირებული ცვლილება, შეტანილი 2008 წელს, მსოფლიოს მემკვიდრეობის დღე-საგან განთავისუფლება, ეროვნული და რელიგიური მონუმენტები); • კანონი „ადგილობრივი ტარიფების შესახებ“, 1998 (კულტურულ მემკვიდრეობასთან დაკავშირებული ცვლილება, შეტანილი 2007 წელს, რომლის მიხედვითაც დაინერგა დროებითი ადგილობრივი რეაბილიტაციის გადასახადი, სპეციალურად დასახელებული ზონებისთვის, მაქსიმუმ 1,5 ლარის ოდენობით შენობის 1 კვადრატულ მეტრზე და შესაბამისი დებულებები). • კანონი „აქციზის სახელმწიფო გადასახადის შესახებ“, 1998 (კულტურულ მემკვიდრეობასთან დაკავშირებული ცვლილება, შეტანილი 2007 წელს). • საქართველოს საბიუჯეტო კოდექსი, 2009 (უკანასკნელი ცვლილება შევიდა 2014 წელს)
<p>პრივატიზაცია და მიწის მართვა</p>	<ul style="list-style-type: none"> • კანონი „სახელმწიფო საკუთრების შესახებ“, 2010 (უკანასკნელი ცვლილება შევიდა 2014 წელს). • კანონი „ინდივიდებისა და საჯარო ორგანიზაციების საკუთრებაში (გამოყენებაში) არსებული მიწის ნაკვეთების ტიტულის აღიარების შესახებ, 2007 (უკანასკნელი ცვლილება შევიდა 2008 წელს). • კანონი „სასოფლო-სამეურნეო მიწის ფლობის შესახებ“, 1996 (უკანასკნელი ცვლილება შევიდა 2014 წელს).
<p>ლიცენზირება და ნებართვები</p>	<ul style="list-style-type: none"> • კანონი „ლიცენზირებისა და ნებართვების შესახებ“, 2005 (კულტურულ მემკვიდრეობასთან დაკავშირებული ცვლილება, 2007). • კოდექსი პროდუქციის უსაფრთხოებისა და თავისუფალი

	გადაადგილების შესახებ, 2013 (რომელიც მოიცავს 2010 წლის კანონს, „ტექნიკური საფრთხის კონტროლის შესახებ“).
თვითმმართველობა	<ul style="list-style-type: none"> • ორგანული კანონი „თვითმმართველობის შესახებ“, 2005 (უკანასკნელი ცვლილება შევიდა 2014 წელს).
ბუნებრივი მემკვიდრეობა და გარემო	<ul style="list-style-type: none"> • სურსათისა და ცხოველების საკვების უსაფრთხოების, ვეტერინარიისა და მცენარეთა დაცვის კოდექსი, 2012 (რომელიც მოიცავს 1994 წლის კანონს, „ნიადაგის დაცვის შესახებ“) (უკანასკნელი ცვლილება შეტანილი იქნა 2002 წელს). • კანონი „დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ“, 1996; • კანონი „ნიადაგის დაცვის შესახებ“, 1994 (უკანასკნელი ცვლილება შეტანილი იქნა 2002 წელს). • კანონი „გარემოს დაცვის შესახებ, 1996 (უკანასკნელი ცვლილება შეტანილი იქნა 2013 წელს). • კანონი „დაცული ტერიტორიების სტატუსის შესახებ“. 2007 (უკანასკნელი ცვლილება შეტანილი იქნა 2014 წელს). • კანონი „გარემოზე ზეგავლენის ნებართვის შესახებ“, 2007 (უკანასკნელი ცვლილება შეტანილი იქნა 2014 წელს). • კანონი „ეკოლოგიური ექსპერტიზის შესახებ“, 2007 (უკანასკნელი ცვლილება შეტანილი იქნა 2013 წელს). • კანონი „გარემოს დაცვის სამსახურის შესახებ“, 2007 (უკანასკნელი ცვლილება შეტანილი იქნა 2008 წელს). • კანონი „მთიანი რეგიონების სოციალურ-ეკონომიკური და კულტურული განვითარების შესახებ“, 1999 (უკანასკნელი ცვლილება შეტანილი იქნა 2009 წელს, მიმდინარეობს შემდგომ ცვლილებებზე მუშაობა). • კანონი „ბუნებრივი მემკვიდრეობის შექმნისა და დაცვის შესახებ“, 2013.

განხორციელებული რეფორმების მიუხედავად, კულტურული და ბუნებრივი მემკვიდრეობის, აგრეთვე, სივრცული დაგეგმარების სფეროში მოქმედი კანონმდებლობა საჭიროებს შემდგომ გაუმჯობესებას. კვლავ პრობლემატურ საკითხად რჩება სხვადასხვა ორგანოების ფუნქციების დამთხვევა. მაგალითისთვის, კულტურისა და ძეგლთა დაცვის სამინისტროს (MoC) თითქმის ყველა ფუნქცია გადაეცა საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნულ სააგენტოს (NACHPG), მიუხედავად ამისა, ზოგიერთი სფერო კვლავ საერთო კომპეტენციად რჩება (იხილეთ ქვემოთ მოცემული თავები). იგივე შეიძლება ითქვას ქვეყნისა და რეგიონული დაგეგმარების თაობაზე. აღნიშნულ სფეროში, დაგეგმარებასა და განხორციელებასთან დაკავშირებული საკითხები განაწილებულია რეგიონალური განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის სამინისტროსა (MRDI) და ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტროს (MoESD) შორის.

საქართველოს პარლამენტმა მიიღო და დაამტკიცა მნიშვნელოვანი საერთაშორისო და ევროპული ხელშეკრულებების უმრავლესობა, კულტურული და ბუნებრივი მემკვიდრეობის, აგრეთვე, გარემოს დაცვის სფეროში. გარდა ამისა, აღსანიშნავია ის მნიშვნელოვანი გარემოება, რომ 2014 წლის 27 ივნისის მდგომარეობით, საქართველოს გაფორმებული აქვს ევროგაერთიანებასთან ასოცირების ხელშეკრულება, რაც საქართველოს მთავრობას დამატებით პასუხისმგებლობას აკისრებს, კულტურული და ბუნებრივი მემკვიდრეობის დაცვისა და შენარჩუნების თვალსაზრისით. ცხრილი 2 ასახავს ზემოთხსენებული საერთაშორისო ხელშეკრულებების ნუსხას.

ცხრილი 2: საქართველოს მიერ რატიფიცირებული ან დამტკიცებული საერთაშორისო და ევროპული ხელშეკრულებები, კულტურული და ბუნებრივი მემკვიდრეობისა და გარემოს დაცვის თაობაზე.

რატიფიკაცია/ხელმოწერა	კონვენციის სახელწოდება
ა. კულტურული მემკვიდრეობა	
1993 ჩანაცვლების შეტყობინება	კონვენცია „მსოფლიოს კულტურული და ბუნებრივი მემკვიდრეობის დაცვის შესახებ“ (მსოფლიო მემკვიდრეობის კონვენცია), პარიზი, 1972.
1992 რატიფიკაცია	კონვენცია „შეიარაღებული კონფლიქტის შემთხვევაში, კულტურული ძეგლების დაცვის შესახებ“, ჰააგა, 1954 (პირველი პროტოკოლის რატიფიკაცია განხორციელდა 1993 წელს, ხოლო მეორე პროტოკოლი რატიფიცირებული იქნა 2010 წელს).
1993 რატიფიკაცია	კონვენცია „კულტურული ძეგლების უკანონო იმპორტის, ექსპორტისა და გასხვისების აკრძალვისა და პრევენციის შესახებ“, პარიზი, 1970.
2000 რატიფიკაცია	ევროპის კულტურული კონვენცია, პარიზი, 1954.
2000 რატიფიკაცია	კონვენცია „ევროპის არქიტექტურული მემკვიდრეობის დაცვის შესახებ“, გრანადა, 1982.
2000 რატიფიკაცია	კონვენცია „ევროპის არქეოლოგიური მემკვიდრეობის დაცვის შესახებ“, ლა ვალეტა, 1992.
2004 რატიფიკაცია	ევროპული ქარტია „ადგილობრივი თვითმმართველობის შესახებ“, სტრასბურგი, 1982.
2008 რატიფიკაცია	კონვენცია „კულტურული ექსპრესიების მრავალფეროვნების დაცვისა და ხელშეწყობის შესახებ“, პარიზი, 2005.
2008 რატიფიკაცია	კონვენცია „არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის შესახებ“, პარიზი, 2003.
2010 რატიფიკაცია	ლანდშაფტის ევროპული კონვენცია, ფლორენცია, 2000.
2011 რატიფიკაცია	ჩარჩო კონვენცია „საზოგადოებისათვის, მემკვიდრეობის ღირებულების შესახებ“, ფარო, 2005.
ბ. ბუნებრივი მემკვიდრეობა და გარემო	
1994 შეერთება	კონვენცია „ბიოლოგიური მრავალფეროვნების შესახებ“, რიო დე ჟანეირო, 1992.
1994 შეერთება	„გაეროს კლიმატის ცვლილების ჩარჩო კონვენცია“, რიო დე ჟანეირო, 1992.
1996 შეერთება	კონვენცია „საერთაშორისო მნიშვნელობის ჭარბტენიანი, განსაკუთრებით წყლის ფრინველთა საბინადროდ ვარგისი, ტერიტორიების შესახებ“, რამსარი, 1971.

1999 შეერთება	ბაზელის კონვენცია - "სახიფათო ნარჩენების ტრანსსასაზღვრო გადაზიდვასა და მათ განთავსებაზე კონტროლის შესახებ", ბაზელი, 1989.
1999 რატიფიკაცია	კლიმატის ცვლილების ჩარჩო კონვენციის კიოტოს ოქმი, კიოტო, 1997
2000 შეერთება	კონვენცია „ველური ცხოველების მიგრირებადი სახეობების დაცვის შესახებ“, ბონი, 1979.
2000 რატიფიკაცია	ორჰუსის კონვენცია - გარემოსდაცვით საკითხებთან დაკავშირებული ინფორმაციის ხელმისაწვდომობის, გადაწყვეტილების მიღების პროცესში საზოგადოების მონაწილეობისა და მართლმსაჯულების საკითხებზე ხელმისაწვდომობის შესახებ, ორჰუსი, 1998.
2001 შეერთება	შეთანხმება აფრიკა-ევრაზიის მიგრირებადი წყლის ფრინველების დაცვის შესახებ ჰააგა, 1995.
2001 რატიფიცირება	შეთანხმება შავი ზღვის, ხმელთაშუა ზღვისა და მიმდებარე ატლანტის ოკეანის ვეშაპისებრთა დაცვის შესახებ ბონი, 1996.
2002 რატიფიკაცია	შეთანხმება ევროპის ღამურების პოპულაციების დაცვის შესახებ, 1994.
2006 რატიფიკაცია	სტოკჰოლმის კონვენცია - "მდგრადი ორგანული დამაბინძურებლების (POPs-ს) შესახებ", სტოკჰოლმი, 2001.
2008 შეერთება	„ბიოლოგიური მრავალფეროვნების შესახებ“ კონვენციის კარტახენას ოქმი „ბიოუსაფრთხოების შესახებ“, 2000.
2009 რატიფიკაცია	კონვენცია „ევროპის ველური ბუნებისა და ბუნებრივი ჰაბიტატების კონსერვაციის შესახებ“, ბერნი, 1979.

1.4 ეკონომიკური სისტემა

1991 წელს, საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდგომ, საქართველომ წამოიწყო მნიშვნელოვანი სტრუქტურული რეფორმა, რომლის მიზანსაც წარმოადგენდა თავისუფალ საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლა. 1990-იან წლებში მომხდარი მძიმე ეკონომიკური რღვევის შემდეგ, 2000 წლიდან აღინიშნება დადებითი განვითარებები. რეფორმის პროცესი დაიწყო 2003 წელს და მოიცავს ქვეყნის თითოეული სფერო. განხორციელებული იქნა ფართომასშტაბიანი და თანმიმდევრული რეფორმები, ეკონომიკისა და ბიზნეს გარემოს ლიბერალიზაციის თვალსაზრისით, ეკონომიკის სხვადასხვა სფეროში, პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების შემოდინების, სამეწარმეო საქმიანობის სტიმულაციისა და სამუშაო ადგილების შექმნის ხელშეწყობის მიზნით.

ეკონომიკური რეგულირების პოლიტიკის შედეგად, მკვეთრად შემცირდა სახელმწიფოს მიერ რეგულირებული სფეროების რაოდენობა და გამარტივდა რეგულირების პროცედურები. საქართველოს ეკონომიკა უფრო მრავალფეროვანი გახდა, რამაც ზრდის ტენდენცია გამოიწვია. 2013 წლის მდგომარეობით, მთლიანი შიდა პროდუქტი შეადგენდა 16.13%-ს. მიუხედავად ამისა, ქვეყანაში აღინიშნება მაღალი უმუშევრობის დონე (14,6%-2014 წლის იანვრის თვის მდგომარეობით, რაც 2010 წლის მაისის მონაცემებზე უფრო ნაკლებია, რომლებიც შეადგენდა 17%-ს) და საკმაოდ დაბალი საშუალო შემოსავალი, სხვა ევროპულ ქვეყნებთან შედარებით.

უკანასკნელი წლების განმავლობაში, დადებითი იყო კულტურული მემკვიდრეობის,

დაგეგმარებისა და გარემოსთან დაკავშირებული სექტორების დაფინანსებასთან დაკავშირებული საერთო ეკონომიკური ტენდენცია. მაგალითად, კულტურული მემკვიდრეობის დაცვისათვის ეროვნული ბიუჯეტიდან გამოყოფილი თანხების ოდენობა სტაბილურად იზრდება 2005 წლიდან მოყოლებული. უდავოა, რომ ზემოთხსენებულ ტენდენციაზე გარკვეულ ზეგავლენას ახორციელებს ზოგადი ეკონომიკური და პოლიტიკური ცვლილებები. მაგალითისთვის, 2010 წლის ეკონომიკური კრიზისის შედეგად, შეუძლებელი შეიქნა გამოყოფილი თანხების შემდგომი ზრდა და მნიშვნელოვნად შემცირდა კულტურული მემკვიდრეობის ეროვნული პროგრამის ბიუჯეტი. ზემოაღნიშნულის მსგავსად, 2012 წელს ხელისუფლების შეცვლამ და სახელმწიფო სახსრების სოციალური საკითხების გადასაჭრელად მობილიზებამ, აგრეთვე გამოიწვია საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნული სააგენტოს (NACHPG) ბიუჯეტის შემცირება 2013 წელს, თუმცა ასეთ შემთხვევებს ჩვეულებრივ გაუმჯობესებები მოსდევს და ხანგრძლივ პერსპექტივაში, მემკვიდრეობისათვის გამოყოფილი სახელმწიფო სახსრების საერთო ზრდა საკმაოდ სტაბილური რჩება (იხილეთ თავი 2.6.).

2. კონკრეტული ინფორმაცია

2.1 კულტურული და ბუნებრივი მემკვიდრეობის ადმინისტრირების დონეები

კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის სფეროში, საკუთარ უფლებამოსილებას ახორციელებენ ეროვნული და ადგილობრივი სახელისუფლებო ორგანოები, ეროვნული კანონმდებლობისა და საქართველოს სახელმწიფოსა და საქართველოს ავტოკეფალური მართლმადიდებლურ ეკლესიას შორის გაფორმებული საკონსტიტუციო შეთანხმების პირობების შესაბამისად (მე-7, მე-8 და მე-9 მუხლები).

მინისტრთა კაბინეტი

კულტურული მემკვიდრეობის სფეროში საქართველოს მინისტრთა კაბინეტის პირდაპირი კომპეტენცია შემოიფარგლება ქვეყანაში, კულტურული მემკვიდრეობის დაცული ტერიტორიების დამტკიცებით, კულტურისა და ძეგლთა დაცვის მინისტრის მიერ წარდგენილი შეთავაზების საფუძველზე. 2012 წელს განხორციელებული ხელისუფლების ცვლილების შემდგომ, თბილისის ტერიტორიაზე ობიექტს ძეგლის სტატუსი ენიჭება/ეხსნება საბჭოს შესაბამისი დასკვნის საფუძველზე სამინისტროს წარდგინებით საქართველოს მთავრობის განგარკულებით (კანონი კულტურული მემკვიდრეობის შესახებ, მუხლი 15, პუნქტი 3).

კულტურისა და ძეგლთა დაცვის სამინისტრო (MoC)

აღნიშნული სამინისტრო, მისი დაქვემდებარებული უწყებებისა და სტრუქტურული ერთეულების მეშვეობით, ზედამხედველობას უწევს კულტურული მემკვიდრეობის დაცვას ქვეყანაში, ადგენს და ახორციელებს კულტურულ მემკვიდრეობასთან დაკავშირებულ სახელმწიფო პოლიტიკას, უზრუნველყოფს კულტურული მემკვიდრეობის იდენტიფიკაციის, ინვენტარიზაციის,

შენარჩუნებისა და ხელშეწყობის კოორდინირებას, უზრუნველყოფს ზემოთხსენებული საქმიანობების წესებისა და პროცედურების შემუშავებას, აწარმოებს კულტურული მემკვიდრეობის ეროვნულ რეესტრს, აკონტროლებს კულტურული მემკვიდრეობის ნივთების ექსპორტს, განსაზღვრავს კულტურული მემკვიდრეობის საერთო დაცვის ზონებსა და შესაბამის რეგულაციებს, ხოლო საჭიროების შემთხვევაში, აღნიშნულს დასამტკიცებლად წარუდგენს მინისტრთა კაბინეტს.

2008 წელს, სამინისტროში განხორციელებული ინსტიტუციონალური რეფორმის შედეგად, შეიქმნა კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნული სააგენტო, საჯარო სამართლის იურიდიული პირის სახით, რომელსაც გადაეცა კულტურულ მემკვიდრეობასთან დაკავშირებული ფუნქციების უმრავლესობა. ამავდროულად, მანამდე არსებული კულტურული მემკვიდრეობის დეპარტამენტის საფუძველზე ჩამოყალიბდა ახალი კულტურული მემკვიდრეობის დეპარტამენტი..

– *კულტურული მემკვიდრეობის დეპარტამენტი*

აღნიშნული დეპარტამენტის ძირითადი ამოცანებია: საქართველოს ტერიტორიაზე არსებული მატერიალური და არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობის იდენტიფიკაციის, შენარჩუნებისა და ხელშეწყობის ღონისძიებების მხარდაჭერა; კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლების ინვენტარიზაცია, ექსპერტიზა და რეგისტრაცია, აგრეთვე, ქვეყნის კულტურული მემკვიდრეობის ერთიანი მონაცემთა ბაზის შექმნა; კულტურული მემკვიდრეობის შენარჩუნების უზრუნველყოფა; კულტურული მემკვიდრეობის შესწავლისა და შენარჩუნების მეთოდოლოგიის შენარჩუნება; შესაბამის ადმინისტრაციულ, სასამართლო და საბაჟო ორგანოებთან თანამშრომლობა, კულტურულ მემკვიდრეობასთან დაკავშირებული კანონმდებლობის დარღვევის კონტროლისა და სათანადო რეაგირების უზრუნველყოფა, კულტურული მემკვიდრეობის წინააღმდეგ ჩადენილ დანაშაულზე..

– *კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის საბჭო*

საბჭო დაკომპლექტებულია დარგის ექსპერტებითა და საზოგადო მოღვაწეებით. საბჭოს საქმიანობის წესი და კომპეტენცია განისაზღვრება საბჭოს დებულებით, რომელსაც ამტკიცებს მინისტრი. საბჭო იხილავს: ძეგლის სტატუსის მინიჭებისა და მოხსნის, ასევე ძეგლის კატეგორიის განსაზღვრისა და შეცვლის, ძეგლზე და კულტურული მემკვიდრეობის სხვა ობიექტებზე ჩასატარებელი სამუშაოების სამეცნიერო-მეთოდურ, საქართველოს კანონმდებლობით განსაზღვრული ქალაქთმშენებლობითი დოკუმენტაციის პროექტებს, ისტორიული დასახლებებისათვის სტატუსის მინიჭებისა და მოხსნის, კულტურული მემკვიდრეობის დამცავი ზონების დადგენისა და მათ ფარგლებში სამინისტროს კომპეტენციისთვის მიკუთვნებული ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი აქტების გამოცემის, „მსოფლიო კულტურული და ბუნებრივი მემკვიდრეობის დაცვის შესახებ“ 1972 წლის კონვენციით შექმნილ მსოფლიო მემკვიდრეობის ნუსხაში (შემდგომში – მსოფლიო მემკვიდრეობის ნუსხა) შესატანად ძეგლების წარდგენის საკითხებს, აგრეთვე კულტურული მემკვიდრეობის სფეროში განსახორციელებელ სახელმწიფო პროექტებსა და პროგრამებს;

საბჭოს გადაწყვეტილებები მინისტრისათვის სარეკომენდაციო ხასიათისაა. მოცემულ ეტაპზე, კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნული სააგენტოსათვის დელეგირებული ფუნქციების

განხორციელების მიზნით, კულტურული მემკვიდრეობის საბჭო ფუნქციონირებს სააგენტოში და წარმოადგენს სააგენტოს გენერალური დირექტორის სათათბირო ორგანოს.

– **კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნული სააგენტო**

კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნული სააგენტო წარმოადგენს საჯარო სამართლის იურიდიულ პირს, რომელსაც სახელმწიფო კონტროლს ახორციელებს კულტურისა და ძეგლთა დაცვის სამინისტრო. სააგენტო ჩამოყალიბდა თოთხმეტი სახელმწიფო მუზეუმ-ნაკრძალისა და მუზეუმის ბაზაზე. მისი უფლებამოსილება მოიცავს: კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის, აღდგენის, ინვენტარიზაციის, კვლევის, კონსერვაციისა და რეაბილიტაციის ღონისძიებების ჩატარების უზრუნველყოფა; აგრეთვე, სამინისტროსათვის რეკომენდაციების გაწევა, მემკვიდრეობის პოლიტიკასთან დაკავშირებული საკითხების თაობაზე. სააგენტო პასუხისმგებელია ქვეყნის ტერიტორიაზე არსებული ეროვნული ძეგლებისა და მსოფლიო მემკვიდრეობის ძეგლების მართვასა და მონიტორინგზე. აგრეთვე, სააგენტო უფლებამოსილია განახორციელოს კულტურული მემკვიდრეობის სფეროში, მეცნიერულ კვლევებში, გაუწიოს დაინტერესებულ პირებს კონსულტაციები და უზრუნველყოს კულტურული მემკვიდრეობის ექსპერტიზა.

2008 წლიდან სააგენტო გასცემს კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლებზე სამუსაოებისა და არქეოლოგიური სამუსაოების ნებართვებს საქართველოს მთელს ტერიტორიაზე (გარდა აჭრის ა.რ. რესპუბლიკისა და ქ. თბილისის ტერიტორიაზე არსებული ურბანული ძეგლებისა), ხოლო 2013 წლის 23 ოქტომბრის მთავრობის დადგენილების საფუძველზე სააგენტო ასევე გასცემს ქ. თბილისის ტერიტორიაზე არსებული კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლებზე სამუსაოების ნებართვებს.

2014 წლიდან, კულტურისა და ძეგლთა დაცვის სამინისტროსა და კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნულ სააგენტოს შორის გაფორმებული ადმინისტრაციული ხელშეკრულების საფუძველზე, ეროვნულ სააგენტოს დაეკისრა ქვემოთ მითითებული დამატებითი ფუნქციები:

- ობიექტისათვის კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლის სტატუსის მინიჭება და მოხსნა სააგენტოს კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის საბჭოს დასკვნის საფუძველზე, ხოლო ქ. თბილისის ტერიტორიაზე, სამინისტროსათვის წინადადებების წარდგენა, საქართველოს მთავრობის სხდომაზე აღნიშნული საკითხების ინიცირების მიზნით.
- კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლის ინდივიდუალური დამცავი ზონის ან მისი შემადგენელი არეალის გაფართოება;
- ობიექტის კულტურული მემკვიდრეობის ობიექტთა სიაში შეტანისა და სიიდან ამორიცხვის უფლებამოსილება;
- საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი წესით, კულტურული მემკვიდრეობის დამცავ ზონებში, ქალაქთმშენებლობითი დოკუმენტაციის შეთანხმება;

- ისტორიული განაშენიანების დაცვის ზონაში, ისეთი ტერიტორიის განაშენიანებაზე, რომელიც ისტორიულად არ ყოფილა განაშენიანებული, მხოლოდ განსაკუთრებულ შემთხვევაში და საექსპერტო დასკვნის საფუძველზე, თანხმობის გაცემა;
- საქართველოს მთელ ტერიტორიაზე კარიერის დამუშავებაზე და სასარგებლო წიაღისეულის მოპოვების, ასევე საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი განსაკუთრებული მნიშვნელობის ობიექტის მშენებლობის შესახებ დასკვნის გაცემა;
- უძრავი არქეოლოგიური ობიექტის აღების (დაშლის) საკითხის შეთანხმება;
- საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი წესით, შესაბამის სახელმწიფო ორგანოებთან ერთად ყველა სახის საქმიანობის შეჩერება, რომელმაც შეიძლება საფრთხე შეუქმნას კულტურულ მემკვიდრეობას.

გარკვეულ დონეზე, კვლავ იკვეთება სააგენტოსა და სამინისტროს ფუნქციების დუბლირება. საკანონმდებლო დონეზე, კვლავ არ განხორციელებულა პასუხისმგებლობების განაწილების პროცესი.

2013 წლიდან მოყოლებული, საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის სააგენტო მუშაობს საკუთარი ადმინისტრაციული სტრუქტურის გაუმჯობესებაზე, ევროგაერთიანების დამოზილებების პროექტთან თანამშრომლობით, რომლის ამოცანასაც წარმოადგენს კულტურული მემკვიდრეობის სფეროში, მმართველობის გაუმჯობესება, გაძლიერებული შესაძლებლობებისა და სექტორის მარეგულირებელი სამართლებრივი ჩარჩოს გაუმჯობესების მეშვეობით. ზემოთხსენებული აქტივობა განგრძობად პროცესს წარმოადგენს და ასევე, მოიცავს „მსოფლიო მემკვიდრეობის შესახებ“ კანონისა და „კულტურული მემკვიდრეობის კოდექსის“ შემუშავებას.

პროექტის პარტნიორს წარმოადგენს იტალიურ-დანიური კონსორციუმი, რომელიც ჩამოყალიბებული იქნა ისეთი ძირითადი სახელმწიფო მემკვიდრეობის სააგენტოების მიერ, როგორებიცაა მაგალითად, იტალიის კულტურული მემკვიდრეობის, აქტივობებისა და ტურიზმის სამინისტრო და დანიის კულტურული მემკვიდრეობის ეროვნული სააგენტო. პროექტის დასრულება იგეგმება 2015 წლის განმავლობაში.

– მუზეუმ ნაკრძალები

საქართველოს კანონმდებლობით მუზეუმ-ნაკრძალი წარმოადგენს საჯარო სამართლის იურიდიულ პირს, რომლის სახელმწიფო კონტროლს ახორციელებს სამინისტრო. მოცემულ ეტაპზე საქართველოში არსებული 14 მუზეუმ-ნაკრძალიდან მუზეუმ-ნაკრძალიდან 12 წარმოადგენს ეროვნული სააგენტოს, ხოლო 2 ეროვნული მუზეუმის სტრუქტურულ ერთეულებს, რომლებიც უზრუნველყოფენ სახელმწიფოს საკუთრებაში არსებული ძეგლებისა და არქეოლოგიური ძეგლების მართვას, საკუთარი ადმინისტრაციის საზღვრების ფარგლებში.

2004 წლამდე მუზეუმ-ნაკრძალები საბჭოური მემკვიდრეობითობით წარმოადგენდა

სამინისტროს საქვეუწყებო დაწესებულება - ძეგლთა დაცვის დეპარტამენტის რეგიონულ-ადმინისტრაციულ ერთეულებს. 2005-2008 წლების განმავლობაში, ისინი ოფიციალურად ფუნქციონირებდნენ კულტურის სამინისტროს მმართველობის სფეროში შემავალი საჯარო სამართლის იურიდიული პირების სახით. 2008 წლიდან, მუზეუმ-ნაკრძალები გარდაიქმნა კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნული სააგენტოსა და საქართველოს ეროვნული მუზეუმის სტრუქტურულ ერთეულებად, თუმცა ზემოთხსენებული პროცესი ჯერ კიდევ არ არის ასახული საკანონმდებლო დონეზე.

იუსტიციის სამინისტრო

კულტურულ და ბუნებრივ მემკვიდრეობასთან დაკავშირებული იუსტიციის სამინისტროს ფუნქციები შემოიფარგლება სამინისტროს დაქვემდებარებაში არსებული საჯარო სამართლის იურიდიული პირების საქმიანობით. ზემოთხსენებული საჯარო სამართლის იურიდიული პირებია: ეროვნული არქივი და საჯარო რეესტრის ეროვნული სააგენტო.

- ეროვნული არქივი ინახავს კულტურული მემკვიდრეობის ღირებულების მქონე დოკუმენტებს, რომლებიც ამავდროულად შესაძლოა შეტანილი იყოს კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლების ნუსხაში, კულტურის სამინისტროს მიერ და უზრუნველყოფს აღნიშნული დოკუმენტაციის ინვენტარიზაციას, იდენტიფიკაციასა და რეაბილიტაციას.
- საჯარო რეესტრის ეროვნული სააგენტო უფლებამოსილია, განახორციელოს ნებისმიერი უძრავი აქტივების სტატუსის რეგისტრაცია, კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლების ჩათვლით. სააგენტოს მიერ გაცემულ რეგისტრაციის დოკუმენტში მითითებული არ არის ის გარემოება, არის თუ არა უძრავი ქონება შეტანილი კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლების ნუსხაში, რაც იმას ნიშნავს, რომ კულტურისა და ძეგლთა დაცვის სამინისტროს მიერ წარმოებული კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლების ნუსხა არ არის ინტეგრირებული იუსტიციის სამინისტროს ციფრულ მონაცემთა ბაზაში. პრაქტიკულად, ზემოთხსენებულმა შესაძლოა წარმოშვას პრობლემები, კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლების მესაკუთრის ცვლილებისას. ახალი მფლობელი შესაძლოა დროულად არ იქნეს ინფორმირებული მისი საკუთრების სტატუსის თაობაზე და აქედან გამომდინარე, აღნიშნულ სტატუსთან დაკავშირებული უფლებებისა და მოვალეობების თაობაზე. ზემოაღნიშნული პრობლემატური საკითხების მოგვარება ხორციელდება კულტურული მემკვიდრეობის ერთიანი ეროვნული მონაცემთა ბაზის შექმნის მიმდინარე პროექტისა და GIS პორტალის პროექტის მეშვეობით, რომლებსაც ახორციელებს საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნული სააგენტო, ნორვეგიის კულტურული მემკვიდრეობის დირექტორატის მხარდაჭერით. მონაცემთა ბაზის ამუშავება დაგეგმილია 2016 წლისათვის.

გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტრო (MoE)

გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტრო წარმოადგენს ძირითად მაკოორდინირებელ ორგანოს, ბუნებრივი მემკვიდრეობის დაცვის სფეროში. აღნიშნული სამინისტრო ადგენს სახელმწიფო პოლიტიკას, სტრატეგიებსა და პრიორიტეტებს, ბუნებრივი რესურსების დაგეგმვისა და გამოყენების თვალსაზრისით; უზრუნველყოფს ეკოლოგიური უსაფრთხოების პოლიტიკის შემუშავებასა და დანერგვას და ასე შემდეგ. სამინისტრო აგრეთვე უზრუნველყოფს გარემოს დაცვის კუთხით, შესაბამისი ღირებულების მქონე ტერიტორიების მართვას, რომლებიც, ღირებული ბუნებრივი რესურსების გარდა, მოიცავს ისტორიულ ძეგლებსა და საიტებს. რაც ყველაზე მნიშვნელოვანია, გარემოს დაცვასთან დაკავშირებული კანონმდებლობის შესაბამისად, მსოფლიოს ბუნებრივი მემკვიდრეობის საიტები და დაცული ლანდშაფტები წარმოადგენს ბუნების დაცვის საკანონმდებლო სისტემის ნაწილს, აქედან გამომდინარე, ხსენებული საკითხები შედის გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტროს პირდაპირი რეგულირების სფეროში. ზემოთხსენებულიდან გამომდინარე, გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტრო ჩართულია კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის პროცესში, თუმცა ეს საკითხი მის პირდაპირ კომპეტენციას არ წარმოადგენს,

დაცული ტერიტორიების სააგენტო წარმოადგენს სამინისტროს დაქვემდებარებაში არსებულ საჯარო სამართლის იურიდიულ პირს, რომლის მიზანს წარმოადგენს დაცული ტერიტორიების მართვის სისტემის გაუმჯობესება, ტერიტორიული ადმინისტრაციების ფუნქციონირების უზრუნველყოფა და კანონმდებლობით დადგენილი წესების დაცვაზე კონტროლი, ახალი დაცული ტერიტორიების დაგეგმვა, შექმნა და განვითარება. საქართველოს კანონმდებლობით შესაძლებელია დაცული ტერიტორიების შემდეგი კატეგორიების არსებობა: სახელმწიფო ნაკრძალი, ეროვნული პარკი, ბუნების ძეგლი, აღკვეთილი, დაცული ლანდშაფტი, მრავალმხრივი გამოყენების ტერიტორია.

ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო

ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო წარმოადგენს სახელმწიფო ორგანოს, რომლის საქმიანობაც შეეხება როგორც კულტურულ, ისე ბუნებრივი მემკვიდრეობის მართვას. სამინისტროს ძირითად ამოცანას წარმოადგენს ქვეყნის მდგრადი განვითარების მხარდაჭერა და უზრუნველყოფა. სხვა საკითხებს შორის, სამინისტროს კომპეტენციაში შედის სახელმწიფო საკუთრების გასხვისებასთან დაკავშირებული საკითხები, ისტორიული ძეგლებისა და დაცული ტერიტორიების ჩათვლით; ურბანიზაციასა და მშენებლობასთან დაკავშირებული საკითხები და ტურიზმის განვითარება. სივრცული დაგეგმარებისა და მშენებლობის პოლიტიკის დეპარტამენტი, ქონების მართვის ეროვნული სააგენტო და საქართველოს ტურიზმის ეროვნული ადმინისტრაცია წარმოადგენს სამინისტროს სტრუქტურულ და სუბორდინაციულ ერთეულებს, რომელთა კომპეტენციაშიც შედის ზემოთხსენებული საკითხები. ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო ვალდებულია, სახელმწიფოს საკუთრებაში არსებული ძეგლებისა და მემკვიდრეობის საიტების გასხვისებამდე, იჯარით გაცემამდე ან მათი გამოყენების უფლების გაცემამდე, აგრეთვე, კულტურული ტურიზმის სტრატეგიების შემუშავებისას ან სხვა ისეთი სტრატეგიული

ღონისძიებების გატარებისას, რომლებმაც შესაძლოა ზეგავლენა იქონიოს კულტურულ მემკვიდრეობაზე, კონსულტაციები გაიაროს კულტურის სამინისტროსთან და საქართველოს ძეგლთა დაცვის ეროვნულ სააგენტოსთან.

ადგილობრივი თვითმმართველობა

ავტონომიური რესპუბლიკების შესაბამისი სახელმწიფო ინსტიტუტები და თვითმმართველობის ორგანოები ახორციელებენ საკუთარ უფლებამოსილებასა და ეროვნული ორგანოების მიერ, მათზე დაკისრებულ ფუნქციებს, საქართველოს კანონმდებლობის შესაბამისად. აღნიშნული ორგანოები უზრუნველყოფენ კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლების იდენტიფიკაციას, ინვენტარიზაციასა და შენარჩუნებას, საკუთარი ადმინისტრაციული საზღვრების ფარგლებში და შესაბამის ინფორმაციას მიაწოდებენ კულტურის სამინისტროსა და საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნულ სააგენტოს.

2014 წელს მიღებული ადგილობრივი თვითმმართველობის კოდექსი ითვალისწინებს ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოების მიერ, კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლების დაცვას, შენარჩუნებასა და რეკონსტრუქციას. მეორეს მხრივ, 2005 წელს მიღებული ორგანული კანონი „თვითმმართველობის შესახებ“, რომელიც გაბათილდა 2014 წელს, ადგილობრივი თვითმმართველობის კოდექსის მიღების შემდეგ, გამოირიცხავდა კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლების დაცვას, თვითმმართველობის ექსკლუზიური უფლებამოსილების საფუძველზე. იმ დროისათვის, ეროვნულ მთავრობას არ ჰქონდა ზემოთხსენებული ფუნქცია მათზე დაკისრებული. მხოლოდ თბილისი და ბათუმი წარმოადგენდა იმ თვითმმართველ ერთეულებს, რომლებსაც ოფიციალურად ეკისრებოდათ კულტურისა და ძეგლთა დაცვის სამინისტროს მიერ განსაზღვრული ფუნქციები, სპეციალური სამთავრობო აქტების საფუძველზე. ქვეყნის დანარჩენი თვითმმართველობების შემთხვევაში, კულტურული მემკვიდრეობის ინიციატივების განხორციელება დამოკიდებული იყო მხოლოდ ნებაყოფლობით ინიციატივაზე, რისთვისაც მათთვის არ იყო გამოყოფილი სპეციალური ბიუჯეტი ცენტრალური ხელისუფლების მიერ. ადგილობრივი ბიუჯეტების სიმცირე ადგილობრივ მმართველობებს არ აძლევდა კულტურულ მემკვიდრეობასთან დაკავშირებით, აღნიშნული ნებაყოფლობითი ინიციატივების განხორციელების შესაძლებლობას. ადგილობრივი ბიუჯეტი მიმართული იყო საბაზისო კომუნალური ინფრასტრუქტურის სარეაბილიტაციოდ და სოციალური საკითხების გადასაჭრელად, რაც პრიორიტეტულ საკითხებს წარმოადგენდა. ასეთ გარემოებებში, მემკვიდრეობასთან დაკავშირებული პროექტების განსახორციელებლად, მმართველობები დამოკიდებულნი იყვნენ გრანტებზე, კერძო ინვესტიციებსა და სახელმწიფო ბიუჯეტიდან განხორციელებულ ექსკლუზიურ გადარიცხვებზე. აღნიშნული დამოკიდებულება ამცირებდა ადგილობრივი ხელისუფლების ავტონომიას, კულტურული მემკვიდრეობის სფეროში, გადაწყვეტილებების მიღების თვალსაზრისით და იწვევდა მათ არაეფექტურობას, ნუსხაში შეტანილი ძეგლებისათვის, თუნდაც საბაზისო შენარჩუნებითი სამუშაოების ჩატარების, ადგილობრივი მემკვიდრეობის რესურსების ინვენტარიზაციისა და კვლევის, აგრეთვე, საზოგადოებრივი ცნობიერების ამაღლების კამპანიების ჩატარების კუთხით, კულტურული მემკვიდრეობის ხელშესაწყობად. თითოეული

ზემოთხსენებული პრობლემა თავის მხრივ ზემოქმედებდა მემკვიდრეობის ძეგლების კონსერვაციის მდგომარეობაზე და ადგილობრივ მოსახლეობას აშორებდა კულტურული მემკვიდრეობისაგან. გამომდინარე იქიდან, რომ კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლთა დაცვა, შენარჩუნება და რეკონსტრუქცია (აღდგენა) წარმოადგენს თვითმმართველობის ორგანოების კომპეტენციას, აუცილებელია ზემოთ მითითებული პრობლემების აღმოფხვრა ან შემცირება.

საკუთრება წარმოადგენს კიდევ ერთ მნიშვნელოვან ასპექტს, რომელიც ხელს უშლის ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოებს, კულტურული მემკვიდრეობის რესურსების მართვაში. ახალი ადგილობრივი თვითმმართველობის კოდექსის თანახმად, კულტურული მემკვიდრეობის და ბუნებრივი ძეგლების ტერიტორია, აგრეთვე დაცული ტერიტორიები რჩება სახელმწიფო საკუთრებაში და მათ მართვას უზრუნველყოფს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო. ადგილობრივი ხელისუფლება არ არის უფლებამოსილი მართოს და პირდაპირი სარგებელი მიიღოს ზემოთხსენებული რესურსებიდან, თუ ძეგლი მათ საკუთრებაში არ არის გადაცემული, რაც ხანგრძლივ და რთულ პროცესს წარმოადგენს.

2.2 კულტურულ და ბუნებრივ მემკვიდრეობასთან დაკავშირებული სამართლებრივი აქტები და საკითხი, თუ როგორ უკავშირდება აღნიშნული აქტები სხვა სამართლებრივ აქტებსა და პოლიტიკას

კულტურულ მემკვიდრეობასთან დაკავშირებული კანონმდებლობა

1999 წელს, საბჭოთა კანონმდებლობა ჩაანაცვლა კანონმა „კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის შესახებ“. კანონში ცვლილებები შევიდა 2002 და 2003 წლებში. 2007 წელს, ძალაში შევიდა ახალი კანონი „კულტურული მემკვიდრეობის შესახებ“, რომელიც შემუშავებული იქნა მემკვიდრეობის სფეროს ზოგადი ადმინისტრაციის გაუმჯობესებისა და მოდერნიზაციის მიზნით. კანონი განსაზღვრავს ცენტრალური და ადგილობრივი ხელისუფლების პასუხისმგებლობებს, კულტურული მემკვიდრეობის მართვის სფეროში, ითვალისწინებს დებულებებს აღმოჩენილი მემკვიდრეობის ძეგლების დაცვის შესახებ, ადგენს ურთიერთობებს სახელმწიფოსა და ძეგლის მფლობელს შორის, არეგულირებს კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლების ინვენტარიზაციის, კლასიფიკაციისა და აღნუსხვის საკითხებს და სხვა. ახლად შეტანილი ცვლილებების ძირითადი ინოვაციურობა მდგომარეობს იმაში, რომ კანონი იძლევა კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლების პრივატიზაციის საშუალებას, ეროვნული ძეგლების სარეაბილიტაციო სამუშაოებს ანთავისუფლებს დამატებითი ღირებულების გადასახადისაგან, ითვალისწინებს უფრო მკაცრ ჯარიმებსა და დებულებებს, მემკვიდრეობის კანონმდებლობის დარღვევასთან დაკავშირებით, არეგულირებს სარეაბილიტაციო პროექტის განხორციელების პროცედურებს, ადგენს ძეგლების დაცული ტერიტორიების სისტემას, განსაზღვრავს მათი გამოყენების კრიტერიუმებსა და დაცვის შესაბამის რეჟიმებს.

2013 წელს, შეტანილი იქნა ახალი ცვლილებები, რომლებიც ითვალისწინებს ეროვნული მნიშვნელობის კატეგორიის განსაზღვრის წესებს. ცვლილებები აგრეთვე ადგენს განსაკუთრებული საზოგადოებრივი ინტერესის მქონე ძეგლების განსაზღვრის წესებს, აღნიშნული ძეგლების

მფლობელების მიერ, რის თაობაზეც, მრავალი წლის განმავლობაში, არ არსებობდა არავითარი მარეგულირებელი წესები.

ახალი რეგულაციის თანახმად (2014), სტატუსის მინიჭება შესაძლებელია კულტურული მემკვიდრეობის საბჭოს დასკვნის საფუძველზე, საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნული სააგენტოს გენერალური დირექტორის ინდივიდუალური ადმინისტრაციული აქტის გამოცემის მეშვეობით. თბილისის ტერიტორიაზე, იგივეს განხორციელება შესაძლებელია სამინისტროს წარდგინებით, საბჭოს დასკვნის საფუძველზე, მთავრობის ბრძანებით.

შესაბამისად, სტატუსის გაუქმება აგრეთვე ემყარება საბჭოს დასკვნასა და საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნული სააგენტოს გენერალური დირექტორის ინდივიდუალურ ადმინისტრაციულ აქტს. თბილისის ტერიტორიაზე, სტატუსის გაუქმება შესაძლებელია მინისტრის წარდგინებით, საბჭოს დასკვნის საფუძველზე, მთავრობის ბრძანებით.

ძალაში რჩება კანონის 2008 წლის რეაბილიტაციის მეთოდოლოგიასთან დაკავშირებული ცვლილებები, რომლებიც იძლევა ისტორიული შენობების მოცულობითი ტრანსფორმაციის საშუალებას (მე-3 მუხლი), პროფესიული საზოგადოების მნიშვნელოვნად კრიტიკული დამოკიდებულების მიუხედავად.

კანონი „კულტურული მემკვიდრეობის შესახებ“ არეგულირებს მთელ რიგ სამართლებრივ საკითხებს, რომლებიც საჭიროებს სხვა კანონებისა და კანონქვემდებარე სამართლებრივი აქტების მიღებას. კანონის გარდამავალი დებულებები ითვალისწინებს ზემოთხსენებული სამართლებრივი აქტების მიღების ვალდებულებას. ზოგიერთი მათგანი (მაგალითად, „დაცული ტერიტორიების განსაზღვრის წესი“) უკვე მიღებულია, თუმცა ზოგიერთი კვლავ მისაღებია.

სამართლებრივი აქტების ამომწურავი ნაკრების გარეშე, სახელმწიფო შეზღუდულია საკუთარი უფლებამოსილების განხორციელებისას, კულტურული მემკვიდრეობის სფეროში. აქედან გამომდინარე, აუცილებელია აღნიშნულ სფეროში მოქმედი კანონმდებლობის შემდგომი გაუმჯობესება. მოსალოდნელია, რომ გარკვეულ გაუმჯობესებებს ადგილი ექნება კულტურული მემკვიდრეობის კოდექსის შემუშავების მეშვეობით, ევროგაერთიანების მიერ დაფინანსებული დაწყვილების პროექტის ფარგლებში, რომელიც ხორციელდება კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნული სააგენტოს მიერ, იტალიურ-დანიური კონსორციუმის მხარდაჭერით.

კონკორდატი

კონსტიტუციური შეთანხმება საქართველოს სახელმწიფოსა და სამოციქულო ავტოკეფალურ მართლმადიდებლურ ეკლესიას შორის (2002) არეგულირებს სახელმწიფოსა და ეკლესიას შორის ურთიერთობას. შეთანხმების დებულებები (მე-7, მე-8 და მე-9 მუხლები) მნიშვნელოვან ზეგავლენას ახდენს ქვეყნის კულტურული მემკვიდრეობის მართვაზე. აღნიშნული შეთანხმების თანახმად, ქვეყნის ტერიტორიაზე არსებული ყველა მართლმადიდებლური რელიგიური შენობა და მათთან დაკავშირებული სტრუქტურები, მიუხედავად იმისა, აღნიშნული შენობები გამოიყენება თუ უფუნქციოა, დგას თუ დანგრეულია, შენობის ნაწილებთან ერთად, აგრეთვე მოძრავი საეკლესიო

საგანძურის ნაწილი (წმინდა ნაწილები და წმინდა რელიქვიები), რომლებიც დაცულია მუზეუმებსა და არქივებში, გადაცემულია საქართველოს ეკლესიის საკუთრებაში (მე-7 და მე-8 მუხლები), ხოლო სხვა საეკლესიო საგანძური არის სახელმწიფოსა და ეკლესიის ერთობლივ მფლობელობაში.

კულტურისა და ძეგლთა დაცვის სამინისტრო და შესაბამისად კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნული სააგენტოც, ვალდებული არიან, დაცული ტერიტორიების, წესებისა და მეთოლოგიების მიღების პროცესი, აგრეთვე, სარეაბილიტაციო პროექტების დაგეგმვისა და დამტკიცების ან მოძრავი და უძრავი რელიგიური ძეგლების მეცნიერული შესწავლის პროცესი შეათანხმონ საქართველოს ეკლესიასთან. სახელმწიფოსთან ერთად, ეკლესია პასუხისმგებელია მის საკუთრებაში არსებული ძეგლების შენარჩუნებასა და მათ მოვლაზე (მე-7 და მე-9 მუხლები). ეკლესიის საკუთრება განთავსისუფლებულია სახელმწიფო გადასახადებისაგან (მე-5 მუხლი).

კონკორდატის თანახმად, ეკლესია წარმოადგენს ქვეყანაში არსებული უძრავი ძეგლების უმრავლესობის მფლობელს, რომელთა უდიდესი ნაწილიც, ამავედროულად, წარმოადგენს ცოცხალ მემკვიდრეობის ძეგლებს, რომელთაც აღუდგათ რელიგიური ფუნქცია და რომელთა მოვლაც განხორციელდა საბჭოთა რეჟიმის დაშლის შემდეგ. აღნიშნული განსაკუთრებული გარემოებიდან გამომდინარე, აუცილებელია აღნიშნული ძეგლების შენარჩუნებისა და ექსპლუატაციის კონკრეტული წესების შემუშავება.

2014 წლის 17 ივლისს, საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნული სააგენტოს ინიციატივის საფუძველზე, ხელი მოეწერა თანამშრომლობის მემორანდუმს, საქართველოს კულტურისა და ძეგლთა დაცვის სამინისტროსა და საქართველოს საპატრიარქოს წარმომადგენლებს შორის. აღნიშნული მემორანდუმი ითვალისწინებს სახელმწიფოსა და ეკლესიას შორის არსებული თანამშრომლობის შემდგომ გაუჯობესებას.

სივრცით დაგეგმარებასთან დაკავშირებული კანონმდებლობა

სივრცული ორგანიზაციის ძირითად დოკუმენტს წარმოადგენს კანონი „სივრცითი მოწყობისა და ქალაქთმთენებლობის საფუძვლების შესახებ“ (2005). კანონი ადგენს ქვეყნის სივრცული ორგანიზაციის ძირითად მიზნებსა და პრინციპებს და განსაზღვრავს დაგეგმარების პროცესს. კანონით გათვალისწინებული დებულებები ემყარება მდგრადი განვითარების პრინციპებს, რომლებიც მოიცავს ქვეყნის თანაბარ სივრცულ განვითარებას, რესურსების დაცვასა და რაციონალურ გამოყენებას, სივრცული-ეკონომიკური განვითარების დეცენტრალიზაციას, ინფრასტრუქტურის თანაბარ განაწილებას ქვეყნის მთელს ტერიტორიაზე და ასე შემდეგ. აღნიშნული დოკუმენტის ერთერთ მნიშვნელოვან ასპექტს წარმოადგენს ის გარემოება, რომ კერძო-საჯარო ურთიერთობებში, დოკუმენტი აშკარა უპირატესობას ანიჭებს საჯარო ინტერესებს.

დოკუმენტი აგრეთვე მოითხოვს გეგმების ჰარმონიზაციას, სხვადასხვა დონეებზე, აგრეთვე, მათ ინტეგრაციას, სხვადასხვა სფეროს, მაგალითად, კულტურული მემკვიდრეობის ან გარემოს დაცვის დაგეგმარების დოკუმენტებთან. აგრეთვე მნიშვნელოვანია იმის აღნიშვნა, რომ სივრცული ორგანიზაციის, მშენებლობის პროცესისა და დაბინავების მარეგულირებელი სამართლებრივი აქტები არ შეიცავს პირდაპირ რეგულაციებს, კულტურულ ან ბუნებრივ მემკვიდრეობასთან

დაკავშირებით. აღნიშნული აქტების ის დებულებები, რომლებიც პოტენციურად უკავშირდება ზემოთხსენებულ სფეროებს, ითვალისწინებს და მიუთითებს შესაბამის კანონებზე (მაგალითად, კანონი „კულტურული მემკვიდრეობის შესახებ“) და პირიქით.

სხვა ნორმატიული აქტების ანალიზი, მაგალითად, ხელისუფლების დადგენილების „მშენებლობის ნებართვების წესებისა და პირობების შესახებ“, მოცემულია თავში 2.9.

2013 წლიდან, მიმდინარეობს მუშაობა სივრცული მოწყობისა და მშენებლობის კოდექსის შესამუშავებლად. კოდექსის პროექტი ამჟამად სახელისუფლებო ორგანოების ხელთ იმყოფება და მისი დამტკიცება პარლამენტის მიერ, ნავარაუდევია 2015 წლის გაზაფხულზე.

2.3 უძრავი მემკვიდრეობის დაცვის ფორმები

საქართველოს კანონმდებლობა ითვალისწინებს კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლების დაცვის ორ მექანიზმს: (ა) საწყისი (დროებითი) და (ბ) პერმანენტული (მუდმივი) დაცვა, კულტურული მემკვიდრეობის ობიექტის ან ძეგლის სტატუსის მინიჭების მეშვეობით.

საწყისი (დროებითი) დაცვის მექანიზმი ვრცელდება მემკვიდრეობის ობიექტის აღმოჩენისას. ასეთ შემთხვევაში, აღმოჩენი პირი ვალდებულია, აღმოჩენის შესახებ შეატყობინოს კულტურისა და ძეგლთა დაცვის სამინისტროს. სამინისტრო პასუხისმგებელია აღმოჩენილი ობიექტის შეფასებაზე და იმ შემთხვევაში, თუ ობიექტის კულტურულ-ისტორიული ღირებულება დადასტურდება, ობიექტის შეტანაზე კულტურული მემკვიდრეობის ობიექტთა ნუსხაში. ზემოთხსენებულ ნუსხაში, ობიექტი შეიძლება შეტანილი იქნეს მაქსიმუმ ექვსი თვის ვადით. აღნიშნული პერიოდის გახანგრძლივება შესაძლებელია მხოლოდ ერთხელ, კვლავ ექვსი თვის ვადით. ზემოაღნიშნული პერიოდი ექსპერტებს აძლევს შესაძლებლობას, მეტი დეტალურობით შეისწავლონ ობიექტი იმ შემთხვევაში, თუ არსებული მატერიალური მტკიცებულება არ არის საკმარისი ობიექტისათვის, ნუსხაში შეტანილი ძეგლის სტატუსის მისანიჭებლად. ზემოთ მითითებული ვადის ამოწურვის შემდგომ, ობიექტს მიენიჭება ნუსხაში შეტანილი ძეგლის სტატუსი ან მოხდება მისი ამოღება კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლების ნუსხიდან.

პერმანენტული (მუდმივი) დაცვის მექანიზმის მინიჭება ხორციელდება საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნული სააგენტოს გენერალური დირექტორის დადგენილების მეშვეობით, კულტურული მემკვიდრეობის საბჭოს რეკომენდაციის საფუძველზე. სხვა დებულებებს შორის, დაცვის რეჟიმი მოიცავს ინდივიდუალური დაცვის ტერიტორიის, შესაბამისი ზონებისა და რეგულაციების განსაზღვრას, რომელთა მიზანსაც წარმოადგენს ძეგლის იმ იერსახის შენარჩუნება, რომელიც ასახავს ძეგლის ისტორიულ, კულტურულ და სხვა ღირებულებებს. მნიშვნელოვანია ის გარემოება, რომ იმ პერიოდით, რომლის განმავლობაშიც, ობიექტი შეტანილია კულტურული მემკვიდრეობის ობიექტთა ნუსხაში, მასზე ვრცელდება დაცვის იგივე რეგულაციები, რომლებიც ვრცელდება ძეგლებზე.

სტატუსის მინიჭების კრიტერიუმები

კულტურული მემკვიდრეობის ობიექტი შეიძლება ნუსხაში შეტანილი იქნეს იმ შემთხვევაში, თუ მას გააჩნია დადასტურებული ისტორიული და კულტურული მნიშვნელობა და დამტკიცებულია მისი ნამდვილობა, უნიკალურობა ან ასაკი (კანონი „კულტურული მემკვიდრეობის შესახებ“, მე-15 მუხლი). ნამდვილობა, უნიკალურობა და ასაკი წარმოადგენს ძირითად ფაქტორებს, კულტურული აქტივის მნიშვნელობის განსასაზღვრად და ძეგლის სტატუსის მისანიჭებლად. ტოპოგრაფიულად იდენტიფიცირებადი შენობების ან სტრუქტურების ჯგუფები აგრეთვე შეიძლება შეტანილი იქნეს ნუსხაში, კომპლექსური ობიექტების სახით (მე-3 მუხლი). ძეგლის არსებობა, როგორც ეს ზემოთაა განსაზღვრული, წარმოადგენს ზოგადი და ინდივიდუალური დაცვის ზონების დადგენის ძირითად კრიტერიუმს. ნუსხაში შეტანილი უძრავი ობიექტის ტერიტორიის განსაზღვრა შესაძლებელია ქონებით რეგისტრირებული მიწის ნაკვეთის სახით ან მიწის რეესტრის არარსებობის შემთხვევაში, ნუსხაში შეტანილი ობიექტის მიერ დაკავებული ტერიტორიის სახით (მე-3 მუხლის (ს) ქვეპუნქტი).

დასახელების უფლებამოსილება

2014 წლის მდგომარეობით მოქმედი ეროვნული კანონმდებლობის თანახმად, ნუსხაში შეტანილი ობიექტისათვის, ისტორიულად ან კულტურულად მნიშვნელოვანი ობიექტის სტატუსის მინიჭება წარმოადგენს საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნული სააგენტოს გენერალური დირექტორის უფლებამოსილებას. გამონაკლისის სახით, დედაქალაქის, თბილისის ტერიტორიის ფარგლებში, ძეგლის სტატუსის მინიჭება, კულტურული მემკვიდრეობის ობიექტების ნუსხაში შეტანა და ნუსხიდან ამოღება წარმოადგენს საქართველოს ხელისუფლების პასუხისმგებლობას, რომელიც გადაწყვეტილებებს იღებს კულტურისა და ძეგლთა დაცვის სამინისტროს მიერ წარდგენილი შეთავაზებების საფუძველზე.

კულტურული მემკვიდრეობის ნუსხაში შეტანილი ობიექტების იერარქია და კლასიფიკაცია

„კულტურული მემკვიდრეობის შესახებ“ კანონის შესაბამისად, ნუსხაში შეტანილ ობიექტს შეიძლება ეროვნული მნიშვნელობის ხარისხი მიენიჭოს სამინისტროს მიერ წარდგინების საფუძველზე, საქართველოს მთავრობის დადგენილების მეშვეობით იმ შემთხვევაში, თუ ობიექტს გააჩნია განსაკუთრებული ისტორიული და კულტურული ღირებულება. ეროვნული მნიშვნელობის მქონე ნუსხაში შეტანილი ობიექტი შეიძლება დასახელდეს პრემიერ მინისტრის მიერ, ობიექტის მსოფლიო მემკვიდრეობის ძეგლების ნუსხაში შესატანად. აქედან გამომდინარე, შეგვიძლია გამოვყოთ იერარქიის სამი საფეხური, ნუსხაში შეტანილ ობიექტებს შორის: (1) ნუსხაში შეტანილი ობიექტი; (2) ეროვნული მნიშვნელობის მქონე ნუსხაში შეტანილი ობიექტი (ეროვნული ძეგლი); (3) საერთაშორისო მნიშვნელობის მქონე ნუსხაში შეტანილი ობიექტი (მსოფლიო მემკვიდრეობის ძეგლი).

დაცვის რეგულაციები უფრო მკაცრია ეროვნული მნიშვნელობის მქონე ნუსხაში შეტანილი ობიექტებსა და მსოფლიო მემკვიდრეობის ძეგლებთან მიმართებაში, ვიდრე აღნიშნული ხარისხის არმქონე ნუსხაში შეტანილი ობიექტების შემთხვევაში. მაგალითად, დაცული ტერიტორიები მეტად განვრცობილია ეროვნული ძეგლებისა და მსოფლიო მემკვიდრეობის ძეგლების შემთხვევაში, მათი პრივატიზაცია კანონით ნებადართული არ არის და ასე შემდეგ.

„კულტურული მემკვიდრეობის შესახებ“ კანონი განსაზღვრავს ნუსხაში შეტანილი უძრავი ობიექტების შემდეგ სახეობებს (ტიპებს):

- არქეოლოგიური (100 წელზე მეტი ხნის კულტურული ფენა, წყალქვეშა და მიწისქვეშა ნარჩენები);
- არქიტექტურული (შენობები და გაერთიანებები, სასახლეები, საკულტო ნაგებობები და ასე შემდეგ);
- ინჟინრული (ხიდები, გვირაბები, არხები, აკვედუკები და ასე შემდეგ);
- ურბანული (ურბანული სტრუქტურების ერთობლიობა, ქუჩების ქსელები);
- პარკები და ბაღები (ურბანული ან რეგიონული ისტორიული პარკები და ბაღები);
- პალეოგრაფიული;
- მონუმენტური მხატვრობა (ფრესკები, კედლის მხატვრობები, მოზაიკა და ასე შემდეგ);
- მემორიალური (რომლებიც უკავშირდება რომელიმე პირის ისტორიულ მოვლენას);
- სახვითი ხელოვნების;
- ეთნოგრაფიული;
- დოკუმენტური (პუბლიკაციები, ხელნაწერები და ასე შემდეგ);
- მეცნიერებისა და ტექნოლოგიის განვითარებასთან დაკავშირებული ობიექტები.

კანონით აკრძალულია ნებისმიერი ისეთი ინტერვენცია ან ნუსხაში შეტანილი ობიექტის ისეთნაირი გამოყენება, რომელიც ამცირებს ობიექტის ისტორიულ და კულტურულ ღირებულებას, აზიანებს ან საფრთხეს უქმნის მას, ზემოქმედებს მის ნამდვილობაზე და აფერხებს მის ინტერპრეტაციას.

კულტურული მემკვიდრეობის დამცავი ზონები

დაცული ტერიტორიების სისტემა უზრუნველყოფს კონკრეტულ მექანიზმს უძრავი კულტურული მემკვიდრეობის ტერიტორიული დაცვის უზრუნველსაყოფად.

„კულტურული მემკვიდრეობის შესახებ“ კანონი კულტურული მემკვიდრეობის დამცავ ზონას განმარტავს შემდეგნაირად:

„უძრავი ძეგლის გარშემო არსებული ტერიტორია, რომელზეც ვრცელდება ექსპლუატაციის განსაკუთრებული რეჟიმი და რომლის მიზანსაც წარმოადგენს ძეგლების დაცვა უარყოფითი ზეგავლენისაგან (კანონი „კულტურული მემკვიდრეობის შესახებ“, მე-3 მუხლი).

ეს არის ის ფართო კონცეფცია, რომლის ფარგლებშიც, გამოიყოფა ორი ტიპის დაცული ტერიტორიები:

ა) ინდივიდუალური დამცავი ზონა წარმოადგენს ძველის გარშემო არსებულ კანონით განსაზღვრულ ტერიტორიას, რომელიც უზრუნველყოფს ძველის დაცვას უარყოფითი ზეგავლენისაგან. ის შედგება ფიზიკური და ვიზუალური დაცვის არეალისგან. პირველი გულისხმობს ძველის გარშემო არსებულ ტერიტორიას, ხოლო უკანასკნელი-უფრო ფართო ლანდშაფტს, ხედებს, პანორამებსა და პერსპექტივებს.

ინდივიდუალური დამცავი ზონები განისაზღვრება ავტომატურად, ობიექტის ნუსხაში შეტანისთანავე. ფიზიკური დაცვის არეალის კანონით გათვალისწინებული რადიუსი განისაზღვრება ძველის მაქსიმალური სიმაღლის ორმაგი ოდენობით, მაგრამ არა ნაკლებ 50 მეტრისა (საქართველოს პარლამენტი, 2007, 36-ე მუხლის (2) ქვეპუნქტი). ვიზუალური დაცვის არეალის კანონით გათვალისწინებული რადიუსი ცვალებადია, ძველის კატეგორიისა და რეგიონულ ან ურბანულ მთლიანობაში, მისი ადგილმდებარეობის შესაბამისად: ურბანულ ტერიტორიებზე მდებარე ძველები დაცულია მათი გარე კონტურიდან 150 მეტრის ვიზუალური დაცვის არეალით, ეროვნული მნიშვნელობის მქონე ძველების ვიზუალური დაცვის არეალი შეადგენს 250 მეტრს, ხოლო აღნიშნული მანძილები ორმაგი ოდენობისაა არაურბანულ ტერიტორიებზე და შესაბამისად შეადგენს 300 და 500 მეტრს. მსოფლიო მემკვიდრეობის ძველები სარგებლობენ ყველაზე ვრცელი - 1000 მეტრიანი ვიზუალური დაცვის არეალით (საქართველოს პარლამენტი, 2007, 36-ე მუხლის (4) ქვეპუნქტი).

ბ) ზოგადი დამცავი ზონა შეიძლება განსაზღვრული იქნეს დაცული კულტურული აქტივის ტიპის მიხედვით, რომელიც შესაძლოა წარმოადგენდეს ისტორიულ დასახლებას, არქეოლოგიურ ზონას ან ლანდშაფტს.

ზოგადი დამცავი ზონა შეიძლება იყოს შემდეგნაირი:

- ისტორიული განაშენიანების დაცვის ზონა: ტერიტორია, რომელიც მოიცავს ძველებისა და კულტურული მნიშვნელობის მქონე სხვა ობიექტების მჭიდრო კონცენტრაციას და რომელზეც შენარჩუნებულია ქუჩის ქსელის ნამდვილობა და ინტეგრირებულობა, დაგეგმარების მოდელი და მორფოლოგია.
- განაშენიანების რეგულირების ზონა: დაცვის დამატებითი შრე, ნებისმიერი სხვა ინდივიდუალური ან ზოგადი დაცვის ზონის შემთხვევაში ან ტერიტორიის სახით, სადაც შემორჩენილია თავდაპირველი ქუჩის ქსელის ფრაგმენტები, ისტორიული წყობა და დაგეგმარების მოდელი და/ან სადაც შენარჩუნებულია ერთეული ძველები და კულტურული მნიშვნელობის მქონე სხვა ობიექტები.
- ისტორიული ლანდშაფტის დაცვის ზონა: ისტორიული, კულტურული და ესთეტიკური მნიშვნელობის მქონე ურბანული ან რეგიონული ტერიტორია, რომელიც ჩამოყალიბდა ადამიანისა და ბუნების ერთობლივი მუშაობის შედეგად ან

რომელიც წარმოადგენს ძეგლის ტრადიციულ, ბუნებრივ გარემოცვას.

- არქეოლოგიური დაცვის ზონა: ტერიტორია, რომელზეც გამოვლენილი ან აღნუსხულია არქეოლოგიური აღმოჩენები.

ზონების რთული იერარქია მეტად აკონკრეტებს დაცვის მიზანს და განსაზღვრავს, თუ რა შეიძლება გამოყენებული იქნეს არგუმენტაციის სახით თითოეულ შემთხვევაში. მაგალითად, ისტორიული ავთენტური ქსოვილის პროპორცია, კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლების კონცენტრაცია და ისტორიულად ჩამოყალიბებული ლანდშაფტის არსებობა.

საქართველოს კანონი „კულტურული მემკვიდრეობის შესახებ“ იძლევა ინდივიდუალური და ზოგადი დაცვის ზონების ურთიერთგადაფარვის შესაძლებლობას, რაც ნიშნავს იმას, რომ ინდივიდუალური დაცვის ზონები ძალაში რჩება, ზოგადი დაცვის ზონების დამტკიცების შემდეგაც.

ზოგადი დაცვის ზონებს ამტკიცებს მთავრობა (მინისტრთა კაბინეტი), კულტურისა და ძეგლთა დაცვის მინისტრის წარდგინების საფუძველზე. სავალდებულოა კონსულტაციების გავლა შესაბამის ადგილობრივ ორგანოებთან. ზოგადი დამცავი ზონები მტკიცდება „ზოგადი დამცავი ზონების დადგენის წესის შესახებ“ მთავრობის განკარგულების შესაბამისად.

ინდივიდუალური დაცვის ზონები ავტომატურად დგინდება ძეგლის აღნუსხვისას და მათი გაფართოება შესაძლებელია კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნული სააგენტოს გენერალური დირექტორის ბრძანების მეშვეობით იმ შემთხვევაში, თუ აღნიშნული გაფართოება აუცილებლად მიიჩნევა ძეგლის დაცვის უზრუნველყოფის მიზნით.

კულტურული მემკვიდრეობის დამცავი ზონები დამტკიცებულია კანონით „კულტურული მემკვიდრეობის შესახებ“. ტერიტორიული დაცვის საკითხს აგრეთვე არეგულირებს გარემოს დაცვასთან დაკავშირებული კანონმდებლობა (კანონი „დაცული ტერიტორიების შესახებ“, 1996), რომელიც ითვალისწინებს დაცული ლანდშაფტის კატეგორიას, დროის მანძილზე, ანთროპოგენული ფაქტორების შესაბამისად განვითარებული ტერიტორიის სახით. განმარტების მიხედვით, დაცული ტერიტორიები უახლოვდება საერთაშორისო და ევროპულ ხელშეკრულებებში მითითებულ კულტურული ლანდშაფტის კონცეფციას (მაგალითად, ევროპული ლანდშაფტის კონვენცია, მსოფლიო მემკვიდრეობის კონვენცია). ისტორიულ-კულტურული ზონა აგრეთვე მითითებულია ეროვნული პარკის კომპონენტის სახით, თუმცა, მიზნის ფართო გაგების გარდა, განსაზღვრული არ არის დაცვის კონკრეტული რეჟიმი და არც მიმართება კულტურული მემკვიდრეობის კანონმდებლობასთან.

კანონი „კულტურული მემკვიდრეობის შესახებ“ მოიცავს კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლებისა და მათი დაცვის ტერიტორიების გათვალისწინების ვალდებულებას, ურბანული და რეგიონალური დაგეგმარების დოკუმენტაციაში (მუხლი 42.8.), აღნიშნულ ვალდებულებას აგრეთვე ითვალისწინებს კანონი „სივრცული ორგანიზაციისა და ურბანული დაგეგმარების შესახებ“ (მუხლი 30.9.) და მისი ქვემდებარე აქტები (იხილეთ ნაწილი 2.8.).

კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ზონების რეგულაცია

კანონი „კულტურული მემკვიდრეობის შესახებ“ აწესებს როგორც ზოგად, ისე უფრო დეტალურ დაცვის რეჟიმებს, ზონების თითოეული ტიპისათვის. ზემოთხსენებული რეჟიმები შემდგომში შეიძლება მეტად დაიხვეწოს, ისტორიულ-კულტურული საცნობარო გეგმის ფარგლებში, რომელიც წარმოადგენს დაცვის ზონების ფარგლებში, ურბანული დაგეგმარების დოკუმენტაციის უმნიშვნელოვანეს და სავალდებულო საფუძველს. იმ შემთხვევაში, როდესაც ისტორიულ-კულტურული საცნობარო გეგმები შემუშავებული არ არის, ნებისმიერი საპროექტო შეთავაზება უნდა ემყარებოდეს წინასწარ არქიტექტურულ და ისტორიულ კვლევას, რომელიც შემუშავებული უნდა იქნეს დეველოპერის მიერ, მისივე დანახარჯებით.

დაცვის ზონების ფარგლებში არსებულ ისტორიულ გარემოში ნებისმიერი ინტერვენცია საჭიროებს ადგილობრივი მთავრობის ნებართვას, საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნული სააგენტოს თანხმობით. კულტურული მემკვიდრეობის ობიექტების ნუსხაში შეტანილ აღნუსხულ ძეგლებსა და შენობებზე ინტერვენციის განსახორციელებლად, აუცილებელია საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნული სააგენტოს თანხმობა.

ზოგიერთი ყველაზე მყარი რეგულაციები ვრცელდება ისტორიული განაშენიანების ტერიტორიის დაცვის ზონაზე. ამ შემთხვევაში, ახალი განვითარება ნებადართულია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ის ანაცვლებს განადგურებულ სტრუქტურას, რომელსაც არ გააჩნია ისტორიული ან კულტურული მნიშვნელობა ან იმ შემთხვევაში, როდესაც ის აუმჯობესებს ისტორიულ გარემოს, ღირებულების არმქონე შენობების ან დისონანსის შემომტანი სტრუქტურების ჩანაცვლებისა და ისტორიული წყობისა და მორფოლოგიის აღდგენის მეშვეობით.

შენობების დანგრევა აკრძალულია კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ყველა ტიპის ზონაში, გარდა იმ შემთხვევებისა, როდესაც არსებობს შენობის ფიზიკური მდგომარეობის გამოსწორებელი განადგურებით გამოწვეული მყისიერი საფრთხე ან იმ შემთხვევაში, როდესაც შენობების დანგრევა აუცილებლად მიიჩნევა იმ შენობების მოსაშორებლად, რომლებიც ამახინჯებს ისტორიულ გარემოს.

ისტორიული ლანდშაფტის დაცვის ზონებში, მხოლოდ დროებითი კონსტრუქციები შეიძლება იქნეს ნებადართული იმ შემთხვევებში, როდესაც ეს აუცილებელია დაცული სტრუქტურების დაცვის მიზნებისათვის ან მეცნიერული კვლევებისთვის და როდესაც ეს მიიჩნევა უმაღლესი საზოგადოებრივი ინტერესების შესაბამისად. დაუშვებელია სამშენებლო სამუშაოების განხორციელება არქეოლოგიური დაცვის ზონების ფარგლებში.

წინამდებარე ზოგადი დებულებები დამატებით მოცემულია „კულტურული მემკვიდრეობის შესახებ“ საქართველოს კანონის 36-ე-44-ე მუხლებში და განმარტავს ნებადართული შენობისგარე რეკლამირების დეტალებს, შენობების იერსახის ცვლილების კონტროლს, ქუჩის ქსელს, ლანდშაფტსა და ქუჩის იერსახეს, ინდუსტრიულ ნარჩენებთან დაკავშირებულ ფუნქციებს, ტრაფიკსა და პუნქტებს და ჰიდროგეოლოგიურ პირობებს.

2.4 ისტორიული ქალაქებისა და დასახლებების დაცვის/შენარჩუნების სხვა მექანიზმები

ისტორიულ-კულტურული საყრდენი გეგმა

როგორც ეს განსაზღვრულია „კულტურული მემკვიდრეობის შესახებ“ საქართველოს კანონით, ისტორიულ-კულტურული საყრდენი გეგმა წარმოადგენს მრავალმხრივი მეცნიერული კვლევის ინსტრუმენტს, რომლის შემუშავებაც ხორციელდება მრავალდისციპლინარული მიდგომით. აღნიშნული გეგმა შეიცავს ისტორიული გარემოსა და კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლების მონაცემებსა და ანალიზს, აგრეთვე, დაგეგმარების რეგულაციებთან დაკავშირებულ რეკომენდაციებს, რომლებიც აუცილებელია მათი დაცვის უზრუნველყოფასთან. ისტორიულ-კულტურული საყრდენი გეგმა წარმოადგენს ურბანული დაგეგმარების დოკუმენტების (მაგალითად, განაშენიანების რეგულირების გეგმების) საფუძველს.

საყრდენი გეგმის საინფორმაციო ნაწილი შეიცავს ინფორმაციულ, ანალიტიკურ და დასკვნით ნაწილებს. საინფორმაციო ნაწილი მოიცავს ინტეგრირებულ მონაცემთა ბაზას, რომლის შემუშავებაც ხორციელდება ზონის დაფარვითი ინვენტარიზაციის საფუძველზე.

ანალიტიკური ნაწილი მოიცავს ისტორიული გარემოს დახასიათებას, ტერიტორიის ღირებულების განსაზღვრას ზოგად კონტექსტში, ისტორიულად ჩამოყალიბებული არქიტექტურული, აგრეთვე ბუნებრივი ლანდშაფტების შეფასებას და ასე შემდეგ.

დასკვნითი ნაწილი მოიცავს მოცემულ ტერიტორიაზე, კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის, რეაბილიტაციისა და განვითარების პრინციპებს, რეკომენდაციებს დამცავი ზონების ფარგლებში ნებადართული საქმიანობების შესახებ, აგრეთვე რეკომენდაციებს იმ ობიექტების შესახებ, რომლებიც რეაბილიტაციას საჭიროებს (კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლები, კულტურული მემკვიდრეობის ობიექტები, ფონური შენობები, საჯარო სივრცე და ასე შემდეგ) და რეკომენდაციებს მათი რეაბილიტაციის თაობაზე. დასკვნით ნაწილში აგრეთვე მოცემულია ყველა ძეგლისა და კულტურული მემკვიდრეობის ობიექტის ნუსხა და სინთეტური რუკა, სრული საცნობარო მონაცემებით.

2006-2007 წლებში კულტურისა და ძეგლთა დაცვის სამინისტროს დაფინანსებით, შემუშავებული იქნა ისტორიულ-კულტურული საყრდენი გეგმები საქართველოს ორი უდიდესი ისტორიული ქალაქისათვის - თბილისისა და ბათუმის ისტორიული ცენტრებისათვის. საყრდენი გეგმა ასევე შემუშავდა საკურორტო ქალაქ აბასთუმნისთვის. ზემოთხსენებული GIS-ზე დაფუძნებული ინსტრუმენტები გადაეცა ადგილობრივ მმართველობებს ისტორიულ ქალაქებში მენეჯმენტისა და კონტროლის უზრუნველყოფის მიზნით. ზემოთხსენებული ინსტრუმენტების შექმნამ შესაძლებელი გახადა, ნუსხაში შეტანილ ობიექტებთან და განვითარებასთან დაკავშირებულ საკითხებთან მიმართებაში, გადაწყვეტილების მიღების უფლებამოსილების გადაცემა კულტურისა და ძეგლთა დაცვის სამინისტროდან თბილისისა და ბათუმის ადგილობრივ მმართველობებზე. ზემოაღნიშნულმა სისტემებმა უმნიშველოვანესი წვლილი შეიტანეს ელექტრონული

მომსახურებების ნებართვების პროცედურების განვითარების პროცესში, რის შედეგადაც, ხსენებული ნებართვების ადმინისტრირება ბევრად უფრო ეფექტური და სწრაფი გახდა.

კონსერვაციის გეგმა

კონსერვაციის გეგმა წარმოადგენს კულტურული მემკვიდრეობის კომპლექსური ობიექტების მართვის ინსტრუმენტს (შენობების ჯგუფები, უძრავი ობიექტების ტოპოგრაფიულად განსაზღვრადი ერთეულები). საკონსერვაციო გეგმის შემუშავებას უზრუნველყოფს საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნული სააგენტო, ხოლო მისი ამოქმედება ხორციელდება კულტურისა და ძეგლთა დაცვის მინისტრის დადგენილების საფუძველზე, სავალდებულოდ გასათვალისწინებელი დოკუმენტის სახით. კონსერვაციის გეგმა მოიცავს მეცნიერულ, მეთოდოლოგიურ და პრაქტიკულ ინსტრუქციებს, განსაზღვრავს ძირითად რეგულაციებსა და მისაღები სამუშაოების ნუსხას, აგრეთვე, შენარჩუნებისა და გამოყენების პროცედურებს და ასე შემდეგ.

მიუხედავად იმისა, რომ ქვეყნის სხვადასხვა ადრესულ ობიექტებზე ჩატარებული იქნა გარკვეული გაფართოებული კვლევები, ჯერჯერობით ოფიციალური კონსერვაციის გეგმის სახით დამტკიცებულია მხოლოდ ქ. თელავში არსებული *ბატონის ციხის* კონსერვაციის გეგმა.

კულტურული მემკვიდრეობის რეაბილიტაციის არეალი

კულტურული მემკვიდრეობის რეაბილიტაციის არეალი წარმოადგენს საქართველოს მთავრობის დადგენილებით განსაზღვრულ ტერიტორიას, კულტურისა და ძეგლთა დაცვის სამინისტროს შეთავაზებისა და თვითმმართველი ორგანოების ინიციატივის საფუძველზე. ზოგადი დაცვის ზონის ფარგლებში, რეაბილიტაციის ზონა განისაზღვრება კულტურული მემკვიდრეობის მხარდაჭერისა და ხელშეწყობის მიზნით, შერჩეული არეალისთვის განსაზღვრული განვითარების პროგრამის საფუძველზე. განვითარების პროგრამა მიღებული უნდა იქნეს საქართველოს მთავრობის მიერ და უნდა მოიცავდეს: (ა) შენობების ისტორიული, არქიტექტურული და მხატვრული ღირებულებების მრავალმხრივ შეფასებას; (ბ) კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლთა შეფასებას; (გ) ეკონომიკური და სოციალური მდგომარეობის, პოტენციური ტურისტული, ეკონომიკური და სოციალური განვითარების ანალიზს, სარეაბილიტაციო არეალში; (დ) კომუნალური ინფრასტრუქტურისა და ნუსხაში შეტანილი ობიექტების რეაბილიტაციის პროექტებს; (ე) პროგრამის განხორციელების ხარჯთაღრიცხვას.

სარეაბილიტაციო არეალის კონცეფციის თავისებურება მდგომარეობს მისი დაფინანსების მეთოდში. კერძოდ, ჩვეული დაფინანსების წყაროების გარდა (მაგალითად, სახელმწიფო და ადგილობრივი მმართველობის ბიუჯეტი, გრანტები და შემოწირულობები), განვითარების პროგრამა აგრეთვე დაფინანსებული უნდა იქნეს სარეაბილიტაციო არეალის მაცხოვრებლებზე და მესაკუთრეებზე დაკისრებული გადასახადების მეშვეობით. „ადგილობრივი გადასახადების შესახებ“ კანონში შეტანილი შესაბამისი ცვლილების თანახმად, თითოეული მფლობელის მიერ

(კანონიერი მომხმარებელი), არეალის ფარგლებში, ერთ კვადრატულ მეტრზე გადასახდელი თანხის ოდენობა შეადგენს 1.5 ლარს, განვითარების პროგრამის განხორციელების პერიოდის განმავლობაში.

სარეაბილიტაციო არეალის დაფინანსების ზემოთხსენებული მეთოდი დღემდე პრაქტიკაში განხორციელებული არ ყოფილა, ძირითადად იმ მიზეზით, რომ საზოგადოება გამოხატავს პროტესტს, ახალი გადასახადების დაკისრების გამო. შეთავაზებული ფორმულა არ ითვალისწინებს იმ სირთულეებს, რომლებსაც ეს გადასახადები უქმნის დაბალი შემოსავლის მქონე ოჯახებს, სოციალურად დაუცველ ჯგუფებსა და სიღარიბის ზღვარს ქვემოთ მყოფ მოსახლეობას.

2.5 არამატერიალური მემკვიდრეობა

2008 წელს, საქართველოს პარლამენტის მიერ, „არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობის შენარჩუნების შესახებ“ UNESCO-ს კონვენციის რატიფიკაციის შედეგად, საკანონმდებლო დონეზე დაინერგა რამდენიმე საბაზისო ცვლილებები, „კულტურული მემკვიდრეობის შესახებ“ საქართველოს ეროვნული კანონის ჩათვლით.

ზემოაღნიშნულ ცვლილებებზე დაყრდნობით, არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობის სფეროში სახელმწიფო პოლიტიკის განსაზღვრისა და განხორციელების ვალდებულება დაეკისრა საქართველოს კულტურისა და ძეგლთა დაცვის სამინისტროს. 2011 წლიდან მოყოლებული, აღნიშნული სფეროს ადმინისტრირების ფუნქცია აკისრია სამინისტროს დაქვემდებარებულ ინსტიტუტს - საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნულ სააგენტოს.

ეროვნული კანონპროექტი „საქართველოს არამატერიალური მემკვიდრეობის შენარჩუნების შესახებ“, რომელიც შემუშავებული იქნა ეროვნული სააგენტოს მიერ 2013 წელს, ითვალისწინებს ქვეყანაში, არამატერიალური მემკვიდრეობის (აკმ) მართვის ინსტიტუციონალური კომპეტენციის შემდგომ ზრდას, კერძოდ, მოვალეობებისა და პასუხისმგებლობების მეტი სიზუსტით ჩამოყალიბებას, არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობის ელემენტების იდენტიფიკაციასა და დაცვასთან დაკავშირებული გარკვეული ფუნქციების, ადგილობრივი ორგანოებისათვის გადაცემის განზრახვით. მიუხედავად ამისა, ზემოთხსენებულის გახორციელებამდე, აუცილებელია უფრო ინტენსიური თანამშრომლობის გაგრძელება საქართველოს რეგიონებთან იმისათვის, ადგილობრივ მმართველობებს ჰქონდეთ შესაძლებლობა, გამოიმუშაონ არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობის დაცვისათვის საჭირო კომპეტენცია და უნარები.

რაც შეეხება დაგეგმარების პოლიტიკას, ამასთან დაკავშირებით მნიშვნელოვანია მიმდინარე სამუშაო, არამატერიალური მემკვიდრეობის მართვის სახელმძღვანელო წესების შესახებ. ნავარაუდევია, რომ დოკუმენტი განსაზღვრავს არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობის მართვის ძირითად ასპექტებს, ეროვნულ, რეგიონულ და ადგილობრივ დონეებზე, როგორც საჯარო, ისე კერძო სექტორებისათვის.

2.5 საკონსულტაციო მექანიზმები

ეროვნული კანონმდებლობა ითვალისწინებს სახელმწიფო ორგანოების სამართლებრივ ვალდებულებას, მოქალაქეები უზრუნველყონ უფასო მეცნიერულ-მეთოდოლოგიური და

იურიდიული კონსულტაციებით, კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის სფეროში. საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნულმა სააგენტო პერმანენტულად უწყევს აღნიშნული საკონსულტაციო მომსახურებას დაინტერესებულ პირებს. 2014 წლიდან კი, ჩამოყალიბდა სპეციალური ნებართვების დეპარტამენტი სადაც დაინიშნულია პერსონალი, რომელსაც ევალება ყველა საჭირო კონსულტაციების გაწევა მოქალაქეებისათვის.

აგრეთვე ხორციელდება პერმანენტული შეხვედრები შესაბამის დაინტერესებულ მხარეებთან, თვითმმართველი ორგანოების ჩათვლით, კულტურული მემკვიდრეობის სფეროს დაცვასა და განვითარებასთან დაკავშირებული საკითხების განხილვისა და შეთანხმების მიზნით.

სამშენებლო და არქეოლოგიური სამუშაოების წინა კონსულტაციები ზედმიწევნით ინტენსიურია გამომდინარე იქიდან, რომ აღნიშნული სამუშაოები საჭიროებს შესაბამის ნებართვებს. ნებართვის მიღების პროცესის დაწყებამდე, კონსულტაციის გავლა შესაძლებელია როგორც ფორმალურად, ისე არაფორმალურად.

სამშენებლო ნებართვა გაიცემა საჯარო ადმინისტრაციული პროცედურის მეშვეობით. პირი, რომელსაც ნებართვის მოპოვება სურს, ვალდებულია სამშენებლო საიტზე განათავსოს საინფორმაციო დაფა, რომელზეც მითითებული იქნება დაგეგმილი განვითარების დეტალები, ხოლო მოგვიანებით, ნებართვით გათვალისწინებული მიწის გამოყენების პირობები. ზემოთხსენებული წესი ვრცელდება იმ შემთხვევაში, როდესაც დაგეგმილი მშენებლობა მდებარეობს განაშენიანებულ ზონაში. ამავდროულად, პასუხისმგებელი ადმინისტრაციული ორგანო ვალდებულია, გამოაქვეყნოს საჯარო შეტყობინება, ნებართვის გაცემის ადმინისტრაციული პროცედურის დაწყებისთანავე. საჯარო შეტყობინების გამოქვეყნებიდან 20 დღის განმავლობაში, ნებისმიერ პირს აქვს უფლება, წარადგინოს საკუთარი მოსაზრება პროექტთან დაკავშირებით. საჯარო მოსმენა აგრეთვე შეიძლება გაიმართოს პროცესის განმავლობაში. ნებართვის გამცემ ადმინისტრაციულ ორგანოს უფლება აქვს გაითვალისწინოს ან უგულებელყოს აღნიშნული მოსაზრებები, რომლებსაც წარადგენენ დაგეგმილ პროექტთან პირდაპირ კავშირში მყოფი პირები (მაგალითად, ბიზნესის, ტერიტორიის რეზიდენტები და მესაკუთრეები და ასე შემდეგ).

ნუსხაში შეტანილი ობიექტების მფლობელებთან ან ფართო საზოგადოებასთან კონსულტაციები იშვიათად იმართება, ობიექტების ნუსხაში შეტანამდე ან დაცული ტერიტორიების ამოქმედებამდე. ამის მიზეზი შესაძლოა რამდენიმე იყოს: (ა) ობიექტების დიდი რაოდენობა ჯერ კიდევ საბჭოთა პერიოდის განმავლობაში იქნა აღნუსხული და ამჟამად, ახალი კანონმდებლობის მიღების შედეგად, ობიექტის ობიექტების რეესტრში შეტანა უბრალო ფორმალობას წარმოადგენს; (ბ) პასუხისმგებელი ორგანოებს არ გააჩნიათ განხორციელების მექანიზმი და სათანადო ორგანიზაცია; (გ) გამოცდილების ნაკლებობა, დაცული ტერიტორიების დასახელებასთან მიმართებაში (2007 წლიდან, დაცულ ტერიტორიებს იურიდიული ძალა უიშვიათეს შემთხვევაში ენიჭებოდათ (მაგ. მცხეთის ისტორიული ქალაქი, გონიოს ციხე)

ბუნებრივი მემკვიდრეობის დაცვის სფეროში, გარემოს დაცვის ინსპექციის არსებობის მიზეზით, მოქალაქეები ხშირად მიმართავენ შესაბამის უწყებას ან თვითმმართველობის ორგანოებს, სანქციების თავიდან ასარიდებლად.

2.6 სტატისტიკური დეტალები

ა) მემკვიდრეობისათვის დაცვისათვის გამოყოფილი ფინანსური ბიუჯეტი, სხვადასხვა ინსტიტუტებთან ან ადმინისტრაციებთან დაკავშირებით, მოიცავდა:

ცხრილი. 3. კულტურული მემკვიდრეობის ეროვნული პროგრამის ბიუჯეტი¹

წელიწადი	განმახორციელებელი ორგანო	დამტკიცებული წლიური ბიუჯეტი
2005	კულტურული მემკვიდრეობის ეროვნული პროგრამა (კულტურისა და ძეგლთა დაცვის სამინისტრო)	504.700
2006	კულტურული მემკვიდრეობის ეროვნული პროგრამა (კულტურისა და ძეგლთა დაცვის სამინისტრო)	2. 536. 700
2007	კულტურული მემკვიდრეობის ეროვნული პროგრამა (კულტურისა და ძეგლთა დაცვის სამინისტრო)	2. 682. 000
2008	კულტურული მემკვიდრეობის ეროვნული პროგრამა (კულტურისა და ძეგლთა დაცვის სამინისტრო)	6. 876. 599
2009	კულტურული მემკვიდრეობის ეროვნული პროგრამა (ეროვნული სააგენტო)	7. 553. 172
2010	კულტურული მემკვიდრეობის ეროვნული პროგრამა (ეროვნული სააგენტო)	3. 321. 000
2011	კულტურული მემკვიდრეობის ეროვნული პროგრამა (ეროვნული სააგენტო)	9. 760.000
2012	კულტურული მემკვიდრეობის ეროვნული პროგრამა (ეროვნული სააგენტო)	17. 728. 400
2013	კულტურული მემკვიდრეობის ეროვნული პროგრამა (ეროვნული სააგენტო)	7. 000. 000
2014	კულტურული მემკვიდრეობის ეროვნული პროგრამა (ეროვნული სააგენტო)	7. 839. 000

ბ) კონკრეტული უძრავი და გარემოსთან დაკავშირებული აქტივების სხვადასხვა ტიპები, რომლებიც დასახელებული იქნა დასაცავად:

კულტურული მემკვიდრეობის სახელმწიფო ინვენტარის განხილვა აქტიურად განხორციელდა 2004-2008 წლებში, საბჭოთა პერიოდის ძეგლების ნუსხის განახლებისა და ქვეყნის სხვადასხვა

¹ 2008 წლიდან მოყოლებული, კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნულ სააგენტოს მნიშველოვანი წილი აქვს კულტურული მემკვიდრეობისათვის გამოყოფილ სახელმწიფო ბიუჯეტში.

რეგიონებსა და ისტორიულ ქალაქებში, ახალი დასაცავი ობიექტების განსაზღვრის მიზნით. თითოეული ინვენტარიზებული ობიექტისათვის შევსებული იქნა სარეგისტრაციო ბარათები. აღნიშნულმა პროცესმა უზრუნველყო აღნუსხული ობიექტების ეროვნული რეესტრის განახლება.

ცხრილი. 4. აღნუსხული ობიექტების რაოდენობა ისტორიულ ქალაქებში, რომელთა ინვენტარიზაციას განხორციელდა 2004-2014 წლებში.

თბილისი	1763
აბასთუმანი	128
თელავი	218
სიღნაღი	101
ბათუმი	378
გორი	58
ფოთი	68
მცხეთა	43
ქუთაისი	265
დუშეთი	93

რაც შეეხება გარემოს დაცვას, საქართველოში არსებობს 14 მკაცრად დაცული ბუნებრივი რეზერვი, 11 ეროვნული პარკი, 19 მართული ბუნებრივი რეზერვები, 41 ბუნებრივი ძეგლი და 2 დაცული ლანდშაფტი, ხოლო მათი ჯამური ტერიტორია შეადგენს 600 490, 04 ჰექტარს, ანუ ქვეყნის ტერიტორიის 8.62 %-ს.

გ) კოლექტივის მოცულობა სახელმწიფო (ან რეგიონული) დაცვის სამსახურებში და მათი სტატუსი და ექსპერტიზა..

ცხრილი 5. კოლექტივის მოცულობა უძრავი კულტურული მემკვიდრეობის მართვასთან დაკავშირებული სახელმწიფო ინსტიტუტებში.

ინსტიტუტი (დაწესებულება)	კოლექტივში შემავალი თანამშრომლების რაოდენობა
კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნული სააგენტო.	109
სამუზეუმო რეზერვები და ეროვნულ სააგენტოს დაქვემდებარებული მუზეუმები.	184
კულტურული მემკვიდრეობის სტრატეგიის, კოორდინაციისა ნებართვების დეპარტამენტი (კულტურისა და ძეგლთა დაცვის სამინისტრო).	14

ქვეყნის რეგიონების კოლექტივსა და პროფესიონალებთან დაკავშირებით, მხედველობაში მიღებული უნდა იქნეს შემდეგი გარემოებები: საქართველო არ წარმოადგენს ადგილობრივი თვითმმართველობის ევროპული ქარტიის მე-6 მუხლის მე-2 ქვეპუნქტის მხარეს, რომელიც ითვალისწინებს სახელმწიფოს ვალდებულებას, რეგიონალური და ადგილობრივი სახელმწიფო დაწესებულებებში დასაქმებული თანამშრომლები უზრუნველყოს სათანადო სამუშაო პირობებით. თანამშრომლების სამუშაო პირობები და ანაზღაურება ბევრად უფრო ნაკლებია რეგიონებში, ვიდრე ცენტრალურ დაწესებულებებში. აქედან გამომდინარე, არსებობს კვალიფიცირებული პაერსონალისა და პროფესიონალების დეფიციტი რეგიონალურ და ადგილობრივი ხელისუფლების დაწესებულებებში. სათანადო სამუშაო პირობების უზრუნველყოფა რეგიონებში, ხელს შეუწყობს კვალიფიციური პროფესიონალების სტიმულირებას, დასაქმდნენ რეგიონებში არსებული ადგილობრივი მმართველობის ორგანოებში და მნიშვნელოვნად აამაღლებს ადგილობრივ პროფესიულ კომპეტენციას, კულტურული მემკვიდრეობისა და სხვა საკითხების სათანადოდ გადაწყვეტის მიზნით.

2.7 ინვენტარიზაცია, აღნუსხვის სისტემები და დაგეგმვის პროცესი

აღნუსხვისა და რეგისტრაციის იარაღები

კანონი „კულტურული მემკვიდრეობის შესახებ“ განსაზღვრავს ქვემოთ მოცემულ ინსტრუმენტებს, უძრავი მემკვიდრეობის იდენტიფიკაციისა და რეგისტრაციისათვის:

- კულტურული მემკვიდრეობის ობიექტების ნუსხა;
- კულტურული მემკვიდრეობის ობიექტის/ძეგლის სააღრიცხვო ბარათი;
- ძეგლთა სახელმწიფო რეესტრი;
- უძრავი ძეგლის პასპორტი.

სარეგისტრაციო დოკუმენტაციის დამუშავებას უზრუნველყოფს კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნული სააგენტოს კულტურული მემკვიდრეობის სტრატეგიის, კოორდინაციისა და ნებართვების დეპარტამენტი.

კულტურული მემკვიდრეობის ობიექტების ნუსხა წარმოადგენს კულტურული მემკვიდრეობის ობიექტების დაუყოვნებლივი/დროებითი დაცვის იარაღს. ზემოთხსენებულ ნუსხაში შეტანისთანავე, ობიექტზე ვრცელდება იგივე სამართლებრივი რეგულაცია, რაც უძრავ ძეგლზე. აღნიშნული ნუსხა მოიცავს შემდეგ ინფორმაციას: ნომერი, სახელწოდება, მისამართი/ადგილმდებარეობა და დამატებითი ინფორმაცია, რომელიც აუცილებელია ობიექტის იდენტიფიკაციისათვის.

სააღრიცხვო ბარათი წარმოადგენს უძრავი კულტურული მემკვიდრეობის ობიექტის/ ძეგლის კანონით გათვალისწინებულ დანართს, კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნული სააგენტოს გენერალური დირექტორის დადგენილებაზე, რომელიც შეეხება ძეგლსათვის სტატუსის მინიჭებას ან მის შეტანას კულტურული მემკვიდრეობის ობიექტების ნუსხაში. აღნიშნული ბარათი

შეიცავს ობიექტის იდენტიფიკაციისათვის საჭირო ძირითად ინფორმაციას.

აღნუსხული ობიექტისათვის სტატუსის მინიჭების ან სტატუსის გაუქმების თაობაზე დადგენილების მიღების თარიღიდან ერთი თვის განმავლობაში, ინფორმაცია უნდა აისახოს ძეგლთა სახელმწიფო რეესტრში.

ძეგლის პასპორტი წარმოადგენს კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნული სააგენტოს გენერალური დირექტორის სამართლებრივი აქტის მეშვეობით მიღებულ დოკუმენტს. ის შეიცავს ინფორმაციას სააღრიცხვო ბარათიდან და აგრეთვე, ობიექტთან დაკავშირებულ მეცნიერულ და კვლევით ინფორმაციას, კარტოგრაფიული და საკადასტრო ინფორმაციის, დაცული ტერიტორიის გეგმის, შენობის გრაფიკული დოკუმენტაციისა და სხვა მონაცემების ჩათვლით.

ზემოთხსენებული დოკუმენტების ფორმა ემყარება ევროსაბჭოს მიერ რეკომენდირებულ სტანდარტს, კულტურული მემკვიდრეობის დოკუმენტირების თაობაზე, კერძოდ, ძირითადი მონაცემების ინდექსს, ისტორიულ შენობებთან და არქიტექტურულ ძეგლებთან დაკავშირებით. ამავდროულად, დოკუმენტის ფორმატი მორგებულია კულტურული მემკვიდრეობის ციფრულ მონაცემთა ბაზაზე, რომლის შემუშავებასაც უზრუნველყოფს კულტურისა და ძეგლთა დაცვის სამინისტრო და კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნული სააგენტო.

დაფარვითი ინვენტარიზაცია

დაფარვითი ინვენტარიზაცია წარმოადგენს კანონით განსაზღვრულ მეთოდს, ქალაქების ისტორიულ დასახლებებსა და ისტორიულ ცენტრებზე ინფორმაციის მოგროვებისათვის. მეთოდი მოიცავს სააღრიცხვო ბარათით მოთხოვნილი ძირითადი ინფორმაციის შეგროვებას, თითოეულ უძრავ ობიექტთან დაკავშირებით და მონაცემების დამუშავებას GIS მონაცემთა ბაზაში. აღნიშნული დაფარვითი ინვენტარიზაცია ჩაატარა კულტურისა და ძეგლთა დაცვის სამინისტრომ, ორ მნიშვნელოვან ქალაქში - თბილისსა და ბათუმში (2005-2006 წლებში). დაფარვითი ინვენტარიზაცია ასევე ჩატარდა საკურორტო ქალაქ აბასთუმანში (2008 წელს). თბილისის ისტორიულ რაიონში აღნუსხული იქნა 12 000 უძრავი ობიექტი, რომლებმაც უზრუნველყო მრავალი ახალი, ისტორიულ-კულტურული ღირებულების მქონე ობიექტის იდენტიფიკაცია. ზემოთხსენებულის შედეგად, აღნუსხული ობიექტების რაოდენობა გაიზარდა 812-დან, 1768-მდე. აბასთუმანში, ინვენტარიზაციის შედეგად, იდენტიფიცირებული იქნა 350 კულტურული მემკვიდრეობის ობიექტი.

საინფორმაციო სისტემები კულტურული მემკვიდრეობის მენეჯმენტში

ევროპულ გამოცდილებაზე დაყრდნობით, საქართველოში განხორციელებული პირველი პროექტი, კულტურული მემკვიდრეობის ინვენტარიზაციისათვის, GIS-ის გამოყენებასთან დაკავშირებით, იყო 1999-2000 წლებში განხორციელებული თბილისის საპილოტე პროექტი, რომელიც განხორციელდა მსოფლიო ბანკისა და საქართველოს ხელისუფლების ერთობლივი პროგრამის

ფარგლებში, ევროსაბჭოს მხარდაჭერით. ზემოთხსენებული პროექტის ფარგლებში შემუშავებულმა მეთოდოლოგიამ უზრუნველყო ფართომასშტაბიანი GIS პროექტების შემუშავების შესაძლებლობა, 2005-2008 წლებში, თბილისში, ბათუმსა და აბასთუმანში არსებული ურბანული მემკვიდრეობის ინვენტარიზაციისათვის. ზემოთხსენებული ისტორიული ქალაქების ისტორიულ-კულტურული საყრდენი გეგმების შემუშავება შესაძლებელი გახდა გეოსაინფორმაციო სისტემების მიერ უზრუნველყოფილი უზარმაზარი მონაცემების ანალიტიკური დამუშავების კომპეტენციის შედეგად.

თბილისისა და ბათუმის პროექტების ფარგლებში, შეიქმნა სპეციალური კომპიუტერული პროგრამა, ციფრულ ფორმატში, ინფორმაციის მართვისა და დამუშავების მიზნით. პროგრამა იძლევა გრაფიკული მონაცემების ინტეგრირების საშუალებას და აღჭურვილია მრავალმხრივი საძიებო მექანიზმითა და სხვადასხვა თემატური რუკების გენერირების მექანიზმებით. GIS-ზე დაფუძნებულმა პროგრამამ დააწესა ისტორიულ-კულტურული საყრდენი გეგმების შემუშავების მოდელი სხვა ისტორიულ ქალაქებსა და დასახლებებში. გარდა ამისა, GIS სულ უფრო მეტად გამოიყენება უძრავი ობიექტების ინვენტარიზაციისა და კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ზონების შექმნის პროცესში, მთელი ქვეყნის მასშტაბით (მაგალითად, მცხეთა, ქუთაისი, სიღნაღი, თელავი და ასე შემდეგ).

გამომდინარე იქიდან, რომ ციფრული ინფორმაციის გამოცდილება და მოცულობა სტაბილურად იზრდება უკანასკნელი წლების განმავლობაში, ცხადი გახდა ინფორმაციის სისტემატიზაციისა და მონაცემთა შენახვის, დამუშავებისა და განახლების ინტეგრირებული საინფორმაციო სისტემის შექმნის აუცილებლობა. 2005-2007 წლებში, საქართველოს განვითარებისა და რეფორმების ფონდისა და გაერთიანებული ერების განვითარების პროგრამის ფინანსური მხარდაჭერით, კულტურისა და ძეგლთა დაცვის სამინისტრომ წამოიწყო ერთიანი საინფორმაციო სისტემის შექმნის პროექტი, კულტურული მემკვიდრეობის სფეროში. სისტემის მოდელი შემუშავებული იქნა კულტურულ მემკვიდრეობასთან დაკავშირებული სხვადასხვა ინფორმაციის ინტეგრირებით (დაცული ტერიტორიები, უძრავი და მოძრავი აღნუსხული ობიექტები, სამუზეუმო ფონდები და სხვა). ინტეგრირებული საინფორმაციო სისტემა წარმოადგენს კულტურული მემკვიდრეობის სფეროში, მართვისა და დაგეგმვის ერთერთ ძირითად ინსტრუმენტს. ამჟამად მიმდინარეობს სისტემის ტესტირება და განახლება, მისი ეფექტური გამოყენების უზრუნველყოფის მიზნით.

2009 წლიდან, საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნულ სააგენტოსა და ნორვეგიის კულტურული მემკვიდრეობის დირექტორატს შორის გაფორმებული ხელშეკრულების ფარგლებში, ნორვეგიული მხარის ფინანსური მხარდაჭერის მეშვეობით, მიმდინარეობს კომპლექსური პროგრამა, საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის მონაცემთა ბაზის მართვის სისტემისა და GIS პორტალის შექმნისა და განვითარების მიზნით. პროექტის მიზანს წარმოადგენს საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის მონაცემთა ბაზის მართვის სისტემისა და GIS-პორტალის შექმნა, საქართველოში, კულტურული მემკვიდრეობის ადმინისტრაციის კომპლექსური მენეჯმენტის ინსტრუმენტის შემუშავების, კულტურული მემკვიდრეობის მართვის ცენტრალურ და რეგიონალურ სტრუქტურებს შორის კავშირების დამყარების, კულტურულ მემკვიდრეობასთან დაკავშირებული ინფორმაციის საჯაროდ ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფისა და სხვადასხვა ორგანიზაციებს შორის, გაცვლის პროცესის გაიოლების მიზნით.

ზემოთხსენებული პროგრამის შესაბამისად, ნორვეგიული მხარის ფინანსური მხარდაჭერით მიმდინარეობს კულტურული მემკვიდრეობის არქივის გაციფრულების პროექტი. დღევანდლამდე, ციფრულ ფორმატზე გადაყვანილი იქნა 8700 მემკვიდრეობის ობიექტთან დაკავშირებული დოკუმენტაცია (ნახაზები, ფოტოსურათები, ბარათები და სხვა).

საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნული სააგენტო და საჯარო რეესტრის ეროვნული სააგენტო გეგმავენ თანამშრომლობის მემორანდუმის გაფორმებას, რომლის მიზანსაც წარმოადგენს თანამშრომლობა საქართველოში ეროვნული სივრცითი საინფორმაციო სისტემების განვითარებისა და პერმანენტული საინფორმაციო გაცვლითი სისტემის ჩამოყალიბების მიზნით.

2.8 დაგეგმვის პოლიტიკის ინტეგრირებული შეფასება

ქვემოთ მოცემული თავი განმარტავს ქვეყნის სივრცითი დაგეგმარების ზოგად სამართლებრივ საფუძველსა და ადმინისტრაციულ ორგანიზაციას და ასახავს კონკრეტულ ინფორმაციას იმის თაობაზე, თუ როგორ უკავშირდება სივრცული დაგეგმარების პროცესი ისტორიული ქალაქებისა და ძეგლების შენარჩუნების პროცესს.

ქვეყნის სივრცული ორგანიზაციის მარეგულირებელ ძირითად დოკუმენტს წარმოადგენს საქართველოს კანონი „სივრცული ორგანიზაციისა და ურბანული დაგეგმარების პრინციპების შესახებ“ (2005). კანონი განსაზღვრავს სივრცული ორგანიზაციის ძირითად პრინციპებსა და ამოცანებს, ისევე როგორც დაგეგმვის პროცესს. კანონით გათვალისწინებული დებულებები ემყარება მდგრადი განვითარების პრინციპებს, რომლებიც მოიცავს ქვეყნის თანაბარ სივრცულ განვითარებას, რესურსების დაცვასა და რაციონალურ გამოყენებას, სივრცულ-ეკონომიკური განვითარების დეცენტრალიზაციას, ინფრასტრუქტურის თანაბარ განაწილებას და ასე შემდეგ.

აღნიშნული დოკუმენტის ერთერთ მნიშვნელოვან ასპექტს წარმოადგენს ის ფაქტი, რომ საჯარო-კერძო ურთიერთობებში, დოკუმენტი აშკარა უპირატესობას ანიჭებს საზოგადოებრივ ინტერესებს (მე-6 მუხლის (1) და (2) ქვეპუნქტი). ტერმინს-„საზოგადოებრივი ინტერესები სივრცულ ორგანიზაციისა და ურბანულ დაგეგმარებაში“-კანონი განმარტავს შემდეგნაირად: (1) ქვეყნის დასახლებებისა და დასახლებებს შორის არსებული ტერიტორიების მდგრადი და უსაფრთხო განვითარებისათვის საჭირო პირობების უზრუნველყოფა; (2) საინჟინრო და სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურის ფუნქციონირება; (3) ბუნებრივი რესურსების, კულტურული და ბუნებრივი მემკვიდრეობისა და სარეკრეაციო ტერიტორიების დაცვა და შემდგომი განვითარება. კანონის თანახმად, გაუქმებული უნდა იქნეს ის ნებისმიერი სივრცულ ორგანიზაციისთან და ურბანულ დაგეგმარებასთან დაკავშირებული დოკუმენტი, რომელიც ეწინააღმდეგება ზემოთ მითითებულ ინტერესებს. ტერმინი-„კერძო ინტერესები სივრცულ ორგანიზაციისა და ურბანულ დაგეგმარებაში“-ინტერორეტირებულია როგორც ფიზიკური და იურიდიული პირების ინტერესები, რომლებიც უკავშირდება სივრცულ-ტერიტორიულ დაგეგმარებას, მათი უძრავი ქონების ჯანსაღი პირობების შექმნასა და შენარჩუნებას. შესაძლებელია ფიზიკური და იურიდიული პირების საქმიანობის შეზღუდვა იმ შემთხვევაში, თუ აღნიშნული საქმიანობა ეწინააღმდეგება საზოგადოებრივ ინტერესებს, სივრცულ-ტერიტორიული დაგეგმარების სფეროში.

ზემოთხსენებული დებულებები უკიდურესად მნიშვნელოვანია ურბანული დაგეგმარებისა და მემკვიდრეობის დაცვის პროცესში. სივრცული თვალსაზრისით, ზემოთხსენებულ მექანიზმს შეუძლია ხელი შეუწყოს ისტორიულ ქალაქებში, საჯარო სფეროს შენარჩუნებასა და ჰარმონიულ განვითარებას.

კანონი მოითხოვს სხვადასხვა დონეების სივრცული გეგმების ჰარმონიზაციას, აგრეთვე მათ ინტეგრაციას სხვა დაკავშირებული სფეროების დაგეგმარების დოკუმენტებთან, მაგალითად, კულტურულ მემკვიდრეობასთან ან გარემოს დაცვასთან დაკავშირებულ დოკუმენტებთან. სივრცული ორგანიზაციის, მშენებლობის პროცესისა და დაბინავების მარეგულირებელი სამართლებრივი აქტების ტექსტები არ მოიცავს კულტურულ ან ბუნებრივ მემკვიდრეობასთან დაკავშირებულ პირდაპირ დებულებებს. აღნიშნულ სფეროებთან დაკავშირებული დებულებები გულისხმობს შესაბამის კანონებს (მაგალითად, კანონს „კულტურული მემკვიდრეობის შესახებ“) და პირიქით.

სივრცულ დაგეგმარებაზე პასუხისმგებელ ძირითად ორგანოს წარმოადგენს საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო, ხოლო ავტონომიურ რესპუბლიკებში- ადგილობრივი აღმასრულებელი ხელისუფლების ორგანოები. ადგილობრივ დონეზე, დაგეგმარებას ახორციელებს ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოების აღმასრულებელი და წარმომადგენლობითი ორგანოები.

ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრომ მიიღო ძირითადი დებულებები, „დასახლებების ტერიტორიის გამოყენებისა და შენობების რეგულირების თაობაზე“. ზემოთხსენებული დებულებების საფუძველზე, ქვეყნის თვითმმართველი ორგანოები იღებენ წესებს „ტერიტორიის გამოყენებისა და შენობების რეგულირების შესახებ“. ზემოთხსენებული ორი დოკუმენტი წარმოადგენს ცალკეული მიწის გამოყენებისა და დაგეგმარების დოკუმენტების შემუშავების საფუძველს.

ქვეყნის სივრცული მენეჯმენტის სფეროში არსებობს გეგმების იერარქიის სამი დონე:

- ეროვნული დონე: ქვეყნის სივრცული ორგანიზაციის გენერალური სქემა. აღნიშნული დაგეგმარების დოკუმენტის ინიციატორს წარმოადგენს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო;
- რეგიონალური დონე: რეგიონის სივრცულ-ტერიტორიული განვითარების გეგმა. აღნიშნული დაგეგმარების დოკუმენტის ინიციატორს წარმოადგენს რეგიონალური ხელისუფლება ან იმ შემთხვევაში, თუ დაგეგმარება მოიცავს რამდენიმე რეგიონს-ქვეყნის ცენტრალური ხელისუფლება.
- ადგილობრივი დონე: დასახლებების ურბანული დაგეგმარება (ქალაქი, დასახლება, თემი და სოფელი) ეფუძნება გეგმების ორ ტიპს: (ა) მიწის გამოყენების ზოგადი გეგმა; და (ბ) შენობების რეგულირების გეგმა. ადგილობრივი დაგეგმარების დოკუმენტების ინიცირებასა

და დამტკიცებას უზრუნველყოფს ადგილობრივი ხელისუფლება ან იმ შემთხვევაში, თუ დაგეგმარება მოიცავს რამდენიმე დასახლებას-შესაბამისი ადგილობრივი ხელისუფლებები ერთობლივად. დასახლებების სივრცული დაგეგმარების დოკუმენტების ამოქმედებას უზრუნველყოფს თვითმმართველობის ორგანოების აღმასრულებელი ორგანოები, მიწის გამოყენების ზოგადი გეგმის გარდა, რომელსაც ამტკიცებს საბჭო.

დასახლებების სივრცული-ტერიტორიული განვითარების მენეჯმენტი ხორციელდება მიწის გამოყენების ზოგადი გეგმისა და შენობის რეგულირების გეგმის დახმარებით. იმ შემთხვევაში, თუ დადგინდება, რომ შენობის რეგულირების გეგმა საკმარისია მიწის გამოყენების პარამეტრების განსაზღვრისა და დაგეგმარების გადაწყვეტილებების მისაღებად, მიწის გამოყენების ზოგადი გეგმის შემუშავება სავალდებულო არ არის.

მიწის გამოყენების ზოგადი გეგმა ასახავს სივრცულ-ტერიტორიული განვითარების ისეთ ძირითად პრინციპებს, როგორებიცაა: ტერიტორიების გამოყენება (ზონებად დაყოფა), სივრცული და ინფრასტრუქტურული განვითარების ძირითადი ღერძი და სხვა. მიწის გამოყენების ზოგადი გეგმა უნდა უზრუნველყოფდეს ოთხი ტიპის ზონის იდენტიფიცირებას:

- ზოგადი ფუნქციონალური ზონები, რომლებიც აღწერს ტერიტორიების ფუნქციონალურ გამოყენებას.
- ტერიტორიულ-სტრუქტურული ზონები, რომლებიც მიუთითებს ტერიტორიების სივრცულ-სტრუქტურულ მახასიათებლებს.
- სპეციალური სივრცულ-ტერიტორიული რეგულირების ზონები: აღნიშნული სტატუსი ენიჭება კონკრეტულ ტერიტორიებსა და დასახლებებს, ხელისუფლების ინიციატივის საფუძველზე, საქართველოს პარლამენტის დადგენილების მეშვეობით. სხვა მიზეზებს შორის, აღნიშნული სტატუსის დასაბუთება შეიძლება იყოს ტერიტორიის ეკოლოგიური ან კულტურული მახასიათებლები. აქედან გამომდინარე, ისტორიული ქალაქები აგრეთვე შეიძლება დასახელებული იქნეს სპეციალური სივრცულ-ტერიტორიული რეგულირების ზონებად. სპეციალური სივრცულ-ტერიტორიული რეგულირების ზონები განისაზღვრება საქართველოს პრეზიდენტის ბრძანებულებით. აღნიშნული ტერიტორიების თვითმმართველი ორგანოები ვალდებული არიან, მოიპოვონ ცენტრალური ხელისუფლების თანხმობა, აღნიშნულ ტერიტორიებთან დაკავშირებულ ნებისმიერი გეგმების თაობაზე. აღნიშნული ზონების შენობების რეგულირებას გეგმის ამოქმედებას უზრუნველყოფს ქვეყნის პრეზიდენტი.
- გარემოსა და კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ზონებს განსაზღვრავს კულტურისა და ძეგლთა დაცვის, აგრეთვე გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტროები. აღნიშნული ზონები ინტეგრირებულია მიწის გამოყენების ზოგად გეგმაში.

შენობების რეგულირების გეგმა ასახავს მიწის გამოყენებისა და საიტების სივრცული განვითარების

პირობებს, ფიზიკური, მოცულობითი, ტექნიკური და სხვა პირობების ჩათვლით. კერძოდ, ზემოთხსენებული გეგმა მოიცავს შემდეგს:

- დასახლებების ტერიტორიების განაშენიანებისა და გამოყენების რეგულირების პირობებს;
- ტერიტორიების მშენებლობის ინტენსიურობის, კომპაქტურობისა და გამწვანების ინდექსებს;
- კონკრეტულ ფუნქციონალურ ზონებს (მიწის გამოყენების ზოგადი გეგმა უზრუნველყოფს ფუნქციონალური ზონების უფრო ფართო განმარტებას).
- გარემოსა და კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ზონები (კულტურისა და ძეგლთა დაცვის სამინისტროსა და გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტროს განმარტებების შესაბამისად).

„კულტურული მემკვიდრეობის შესახებ“ კანონი განსაზღვრავს დამატებით მოთხოვნებს, შენობების რეგულირების გეგმასთან დაკავშირებით, კულტურული მემკვიდრეობის დაცული ტერიტორიების ფარგლებში. გეგმა უნდა მოიცავდეს: (ა) კულტურული მემკვიდრეობის დაცვისა და რეაბილიტაციის მოთხოვნებს; (ბ) ახალი მშენებელობების, საკონსერვაციო და განვითარების ზონების იდენტიფიკაციის მოთხოვნებს, ახალი კონსტრუქციების ნებადართულ პარამეტრებს (მასშტაბი, სიმაღლე, სივრცული და დაგეგმარების კონფიგურაცია, გაფანჯრიანება, რითმი); და (გ) საჯარო სივრცის გაუმჯობესების მოთხოვნებს.

თითოეული დოკუმენტის (მიწის გამოყენების ზოგადი გეგმა და შენობის რეგულირების გეგმა) სხვადასხვა ზონის საზღვრების გამოყოფა ხორციელდება რამდენიმე კრიტერიუმის გათვალისწინებით, მათ შორის: შესაბამისი სახელმწიფო ორგანოების მიერ განსაზღვრული კულტურული მემკვიდრეობისა და გარემოს დაცვის ზონების საზღვრები.

სივრცული ორგანიზაციისა და ურბანული დაგეგმარების სფეროში მოქმედი კანონმდებლობა საკმარისად მიიჩნევა დასახლებების ეფექტური მართვისა და განვითარების უზრუნველსაყოფად; თუმცა, დასახლებების უმრავლესობის შემთხვევაში, დაგეგმვის დოკუმენტაციის არარსებობა აფერხებს მათ ორგანიზებულ განვითარებას.

საქართველო მოიცავს 69 მუნიციპალიტეტს. მათი უმრავლესობა წარმოადგენს მცირე ან საშუალო ქალაქებს, მაქსიმუმ 10.000 მაცხოვრებლით. მათგან დაახლოებით 35 წარმოადგენს ისტორიულ ქალაქებს, რომლებიც ჩამოყალიბებული იქნა მეცხრამეტე საუკუნემდე. დანარჩენი პატარა ქალაქები ჩამოყალიბდა მეცხრამეტე საუკუნეში და მხოლოდ რამდენიმე მათგანი დაფუძნდა მეოცე საუკუნის განმავლობაში. პატარა ქალაქებს არ გააჩნიათ სათანადო დაგეგმარების დოკუმენტაცია. დიდი ხნის დრომოქმულია საბჭოთა პერიოდის გეგმები. ქვეყნის არსებული პოლიტიკური და ეკონომიკური ორგანიზაციის რადიკალური განსხვავება საბჭოთა პერიოდთან მიმართებაში, შეუძლებელს ხდის ზემოთხსენებული გეგმების პრაქტიკაში დანერგვას.

ამჟამად, აღნიშნული ქალაქებიდან, მხოლოდ რამდენიმეს გააჩნია დაგეგმარების ახალი დოკუმენტები და მხოლოდ ერთ მათგანს, აბასთუმანს აქვს დაგეგმარების დოკუმენტაციის სრული ნაკრები, რომელსაც კანონმდებლობა მოითხოვს (მიწის გამოყენების ზოგადი გეგმა, შენობების რეგულირების გეგმა და ისტორიულ-კულტურული საცნობარო გეგმა). აგრეთვე არსებობს რამდენიმე პატარა ქალაქი (მაგალთად, მცხეთა), რომლებშიც განსაზღვრული და სამართლებრივად დამტკიცებულია კულტურული მემკვიდრეობის დაცული ტერიტორიები, მიუხედავად იმისა, რომ ეს მთლიანად საკმარისი არ არის ისტორიული ზონების ფარგლებში, კომპლექსური ურბანული საქმიანობების დასარეგულირებლად. ზოგიერთ სხვა ქალაქშიც (მაგალითად, სიღნაღი, თელავი, ქუთაისი) განსაზღვრულია კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ზონები, თუმცა ისინი ჯერ სამართლებრივად დამტკიცებული არ არის.

2.9 ავტორიზაციის/ნებართვის პროცედურები

კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლებზე საკონსერვაციო, სარეაბილიტაციო და სარეკონსტრუქციო სამუშაოები ექვემდებარება კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლზე სამუშაოების ნებართვას, ხოლო არქეოლოგიური სამუშაოები ექვემდებარება არქეოლოგიური სამუშაოების ნებართვას. კულტურული მემკვიდრეობის დაცული ტერიტორიების ფარგლებში, მშენებლობა, დანგრევა, ლანდშაფტური მშენებლობა ან დროებითი კონსტრუქციების (სტრუქტურების) განთავსება ექვემდებარება მშენებლობის ნებართვას. მშენებლობის ნებართვა საჭირო არ არის სარემონტო, მოპირკეთების, აღჭურვისა და შეკეთების სამუშაოების ჩასატარებლად.

მშენებლობის ნებართვის მინიჭების პროცედურა სამ ეტაპად იყოფა: (1) ქალაქმთმენებლობითი პირობების დადგენა; (2) არქიტექტურული-სამშენებლო პროექტის შეთანხმება; და (3) მშენებლობის ნებართვის გაცემა. მთლიანი პროცედურა და შესაბამისი ადმინისტრაციული სამუშაო უნდა განხორციელდეს 35 დღის (მე-5 კლასის ობიექტებისთვის მაქსიმუმ 60) განმავლობაში. სამშენებლო ნებართვის მინიჭების პირობები და წესები განსაზღვრულია კანონით „ტექნიკური საფრთხის კონტროლის შესახებ“, რომელმაც ჩაანაცვლა 2010 წლის კანონი „მშენებლობის ნებართვების შესახებ“ და ასევე საქართველოს მთავრობის 2009 წლის #57 დადგენილებით „მშენებლობის ნებართვის გაცემის წესისა და სანებართვის პირობების შესახებ“.

ქალაქებსა და დასახლებებში, ნებართვების გაცემას უზრუნველყოფს ადგილობრივი თვითმმართველობა, თუმცა, პროცესის პირველ და მეორე ეტაპებში აგრეთვე მონაწილეობენ სხვა ადმინისტრაციული ორგანოებიც:

- ეკონომიკური განვითარების სამინისტრო (გუდაურის, ბაკურიანის, ბახმაროსა და ურეკის დასახლებების სარეკრეაციო ზონებში, აგრეთვე, ქალაქი ბორჯომის შენობების რეგულირების სპეციალურ ზონებში);
- საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნული სააგენტო (კულტურული მემკვიდრეობის დამცავი ზონების ფარგლებში);

- აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის კულტურის სამინისტრო (აჭარის კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ზონებში და ბათუმის აღნუსხულ ობიექტებზე);
- გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტრო (დაცულ ტერიტორიებზე და იმ შემთხვევებში, როდესაც კანონი მოითხოვს გარემოზე ზეგავლენის შეფასებას (EIA));
- გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტროს მონიტორინგისა და პროგნოზირების ცენტრი (ზღვისპირა ზონებში);
- საქართველოს სასაზღვრო პოლიცია (რომელიც ექვემდებარება შინაგან საქმეთა სამინისტროს), სახელმწიფო სასაზღვრო ზონებში.
- სსიპ „ტექნიკური და სამშენებლო ზედამხედველობის სააგენტო“ (5 კლასის ობიექტებზე და გუდაურის სარეკრეაციო ტერიტორიაზე).

არქეოლოგიური სამუშაოების, კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლების ნებართვებს გაცემს საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნული სააგენტო. განსაკუთრებული ეროვნული ინტერესის მქონე ობიექტების მშენებლობის ნებართვებს გაცემს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო.

2.10 კერძო სექტორის სამართლებრივი უფლებები

1992 წელს, საბჭოთა კავშირისაგან დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდგომ, აგრეთვე, სახელმწიფო სოციალიზმიდან, თავისუფალ საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლის შემდგომ, მნიშვნელოვნად გაიზარდა კერძო მესაკუთრეების პროცენტული რაოდენობა, კულტურული მემკვიდრეობის სფეროში. საბჭოთა პერიოდის განმავლობაში, ყველა ასეთი სახის უძრავი ქონება იმყოფებოდა სახელმწიფოს საკუთრებაში, რადგან კერძო საკუთრება არ იყო ფართოდ მიღებული. საბჭოთა რეჟიმის დაშლის შემდგომ, მფლობელობამ მიიღო კერძო საკუთრების ფორმა. კულტურულ მემკვიდრეობასთან დაკავშირებით, ეს ძირითადად შეეხებოდა საცხოვრებელ საშუალებებს, ისტორიულ რაიონებსა და ქალაქებში. აღნიშნულის შედეგად, საცხოვრებელი აღნუსხული ობიექტების უმრავლესობა კერძო საკუთრებაში იმყოფება და მათ მესაკუთრეებს წარმოადგენს ფიზიკური ან იურიდიული პირები.

აღნუსხული ობიექტების კერძო მფლობელებისა და სახელმწიფოს ურთიერთობებსა და ვალდებულებებს არეგულირებს კანონი „კულტურული მემკვიდრეობის შესახებ“. აღნიშნული კანონის თანახმად, აღნუსხული ობიექტის მფლობელი (სამართლებრივი მომხმარებელი) ვალდებულია გააფორმოს ხელშეკრულება კულტურისა და ძეგლთა დაცვის სამინისტროსთან, ხსენებული აღნუსხული ობიექტის შენარჩუნების თაობაზე. აღნიშნულმა ხელშეკრულებამ უნდა

უზრუნველყოს ობიექტის დაცვა დაზიანებისა და განადგურებისგან და მისი ისტორიული და კულტურული ღირებულებების შენარჩუნება. თბილისში, გამონაკლისის სახით, მერია აგრეთვე წარმოადგენს ზემოთხსენებული ხელშეკრულების მხარეს. მფლობელი ვალდებულია, კულტურისა და ძეგლთა დაცვის სამინისტროს ობიექტის მდგომარეობაში და მის საკონსერვაციო მდგომარეობაში განხორციელებული ცვლილებების შესახებ, ნებისმიერი სახის უკანონო ზემოქმედების, მოდიფიცირების, ფრაგმენტაციის პრევენციის მიზნით. მფლობელი აგრეთვე ვალდებულია, კულტურისა და ძეგლთა დაცვის სამინისტროს წინასწარ შეატყობინოს ობიექტის გასხვისების განზრახვა და მყიდველს აცნობოს ობიექტის სტატუსი.

ჯერჯერობით, აღნიშნული მექანიზმი ეფექტური არ არის, რადგან სახელმწიფო ინსტიტუტებს შორის, ვერ იქნა მიღწეული აუცილებელი კოორდინაცია. მაგალითად, საჯარო რეესტრის ეროვნული სააგენტოს არ გააჩნია ინფორმაცია, საკუთარ მონაცემთა ბაზაში ინტეგრირებული აღნუსხული ობიექტების თაობაზე, აქედან გამომდინარე, შეუძლებელია ობიექტის სტატუსის შემოწმება და იმ შემთხვევაში, თუ მფლობელი არ მიაწოდებს ინფორმაციას მყიდველს, არ არსებობს აღნუსხული ობიექტის გასხვისების არავითარი ხელისშემშლელი ბარიერი. მფლობელს შესაძლოა არ გააჩნდეს ინფორმაცია საკუთარი ობიექტის სტატუსის შესახებ გამომდინარე იქიდან, რომ მხოლოდ იშვიათ შემთხვევებში ხდება მათი ინფორმირება, ობიექტისათვის, აღნუსხული ობიექტის სტატუსის მინიჭებისას (იხილეთ თავი 2.5.). სავარაუდოა, რომ ზემოთხსენებული საკითხი გადაიჭრება ეროვნული მონაცემთა ბაზის დანერგვისა და საჯარო რეესტრთან, მემორანდუმის გაფორმების მეშვეობით.

ეკლესიის, როგორც კერძო მფლობელის უფლებები და ვალდებულებები განხილული უნდა იქნეს განცალკევებით (იხილეთ თავი 2.2.). კონკორდატის თანახმად, ეკლესია წარმოადგენს ქვეყანაში არსებული აღნუსხული ობიექტების უმრავლესობის მფლობელს და ვალდებულია, სახელმწიფოსთან ერთად, უზრუნველყოს აღნიშნული ობიექტების მოვლა-პატრონობა.

2.11 ფინანსური მხარდაჭერა

კულტურული მემკვიდრეობის დაფინანსებას განსაზღვრავს 2004 წლის კანონი „საბიუჯეტო სისტემის შესახებ“, 2005 წლის კანონით „საქართველოს სახელმწიფო ბიუჯეტის შესახებ“ და 2004 წლის საგადასახადო კოდექსით.

აღნიშნული კულტურული და ბუნებრივი მემკვიდრეობის ობიექტები ძირითადად ფინანსდება სახელმწიფო ბიუჯეტიდან, შესაბამისი სამინისტროების პროგრამების მეშვეობით (კულტურისა და ძეგლთა დაცვის სამინისტრო და გარემოს დაცვისა ბუნებრივი რესურსების სამინისტრო). ზემოთხსენებული პროგრამების დამატებით, სახელმწიფო ბიუჯეტი მოიცავს სარეზერვო სახსრებს, საქართველოს პრეზიდენტისა და პარლამენტისათვის. აღნიშნული სარეზერვო თანხები განკუთვნილია გადაუდებელ შემთხვევებში გამოსაყენებლად და მათი დახარჯვა ხორციელდება შესაბამისი სამინისტროების მეშვეობით.

2007 წლიდან მოყოლებული, დღე-სგან განთავისუფლებულია ეროვნულ ძეგლებზე, სარესტავრაციო-საკონსერვაციო და კვლევითი სამუშაოების ჩატარება. დღემდე, ეს წარმოადგენს ქვეყანაში არსებული კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლების რეაბილიტაციის ერთადერთ სტიმულს.

სკონსერვაციასა და ქველმოქმედებასთან დაკავშირებული პოლიტიკა განსაკუთრებულ ყურადღებას არ ანიჭებს კულტურულ ან ბუნებრივ მემკვიდრეობას. ქვეყანაში მოქმედებს 44 ორგანიზაცია, რომელთა ძირითად საქმიანობასაც წარმოადგენს ღარიბი მოსახლეობისათვის, სოციალური მომსახურებების გაწევა. 2005 წლიდან მოყოლებული, საგადასახადო კოდექსი მხოლოდ მცირე რაოდენობის მასტიმულირებელ საშუალებებს ითვალისწინებს ასეთი ორგანიზაციებისათვის. მიუხედავად ამისა, ხშირად, აღნიშნული სტიმულების შესახებ არც დონორებისთვის და არც ბენეფიციარებისათვის არ არის ცნობილი (სამოქალაქო საზოგადოების ინსტიტუტი, 2007). აუცილებელია, პოტენციური დონორების ინფორმირებულობის დონის ამაღლება და დამატებითი პრივილეგიების გათვალისწინება, იმისათვის რომ მოხდეს მათი წახალისება, კულტურული და ბუნებრივი მემკვიდრეობის დაცვის კუთხით, თანხების გასაღებად.

განსაკუთრებით უნდა აღნიშნოს საქართველოს ისტორიული ძეგლების შენარჩუნებისა და გადარჩენის ფონდი, რომელიც წარმოადგენს კულტურული მემკვიდრეობის სფეროში მოქმედ კერძო დაფინანსების მქონე ერთადერთ დონორ ორგანიზაციას, რომელიც მოქმედებს 2004 წლიდან. ფონდს უდიდესი წვლილი მიუძღვის აღნუსხული ობიექტების რესტავრაციის, ინვენტარიზაციისა და რეაბილიტაციის დაფინანსებაში. 2004-2014 წლებში, ფონდმა დააფინანსა 500-ზე მეტი პროექტი მთელი ქვეყნის მასშტაბით, მათ შორის 400 მართლმადიდებლური ეკლესია (რესტავრაციის შემდეგ, აღნიშნული ეკლესიების უმრავლესობამ დაიბრუნა საკუთარი ფუნქცია). არქეოლოგიური სამუშაოები განხორციელდა საქართველოს ყველაზე მნიშვნელოვან საიტებზე და საზღვარგარეთ (მაგალითად, კვიპროსის გალიას მონასტერში). ფონდმა აგრეთვე დააფინანსა ხელოვნების აკადემიის რესტავრაციის ფაკულტეტის საკონსერვაციო კვლევითი ლაბორატორიების აღჭურვა და ნოკალაკევის სამუხერუმო რეზერვი. ფონდი აქტიურად თანამშრომლობს კულტურისა და ძეგლთა დაცვის სამინისტროსთან, საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნულ სააგენტოსთან და საქართველოს საპატრიარქოსთან, პრიორიტეტების განსაზღვრისა და სარეაბილიტაციო ძეგლების წლიური ნუსხის დამტკიცების/შეთანხმების მიზნით.

2.12 პრობლემები და სანქციები

ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა კანონის მიხედვით, პირს, რომელიც არღვევს წესებს ურბანული დაგეგმარების, გარემოსა და კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის სფეროებში, ეკისრება შესაბამისი სანქციები. სანქციის ძირითად ფორმას წარმოადგენს ჯარიმა, თუმცა, ოფიციალური მოხელეები, ფიზიკური პირები და იურიდიული პირები სხვადასხვა სანქციებით სანქცირდებიან. პირს, რომელიც დაარღვევს მშენებლობის ნებართვის ან აღნუსხული ობიექტის შენარჩუნების წესების პირობებს ან სხვა პირობებს, უნდა წარედგინოს შეტყობინება ან დაეკისროს ჯარიმა, ხელფასის მინიმალური ოდენობის მაქსიმუმ ხუთმაგი ოდენობით. აღნიშნული ოდენობა უნდა გასამმაგდეს ყოველ ექვს თვეში ერთხელ, თუ არ მოხდება ჯარიმის პირობების აღმოფხვრა.

ჯარიმის გარდა, პირს შეიძლება დაეკისროს დარღვევით გამოწვეული ზიანის გამოსწორებისთვის საჭირო ხარჯების ანაზღაურების ვალდებულება..

კულტურული მემკვიდრეობისა და გარემოს წინააღმდეგ დანაშაულს აგრეთვე ითვალისწინებს საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი, რომელიც განსაზღვრავს პასუხისმგებლობას უკანონო არქეოლოგიური სამუშაოების, კულტურული მემკვიდრეობის ობიექტების დაზიანებისა და განადგურების, კულტურული მემკვიდრეობის დაცული ტერიტორიების რეგულაციების დარღვევის, შეიარაღებული კონფლიქტისას, კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის დებულებების დარღვევის შემთხვევაში და სხვა. აღნიშნულ შემთხვევებში, სანქციები ბევრად უფრო მკაცრია, მაგალითად, მსოფლიო მემკვიდრეობის ობიექტის დაზიანება ან განადგურება ექვემდებარება 8 წლამდე თავისუფლების აღკვეთას.

პრაქტიკულად, არსებობს მნიშვნელოვანი ხარვეზი, კულტურული მემკვიდრეობის წინააღმდეგ ჩადენილ და იდენტიფიცირებულ დარღვევებსა და დანაშაულებს შორის. სხვადასხვა პასუხისმგებელ ორგანოებს შორის კოორდინაციის ნაკლებობისა და აღნიშნული დარღვევებისა და დანაშაულებების გამოვლენისა და აღკვეთის მიმართ მოქალაქეების გულგრილობის შედეგად, რთულია დამნაშავე პირების გამოვლენა და აღნიშნული პირები თითქმის არასდროს ისჯებიან.